

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Blábarnabókarþýðingarfræðiritgerð

Umfjöllun um pólska þýðingu á hluta Sögunnar af bláa hnettinum

Ritgerð til B.A.-prófs

Aleksandra Maria Cieślińska

Maí 2010

Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Íslenska fyrir erlenda stúdenta

Blábarnabókarþýðingarfræðiritgerð

Umfjöllun um pólska þýðingu á hluta Sögunnar af bláa hnettinum

Ritgerð til B.A.-prófs

Aleksandra Maria Cieślińska

Kt.: 290182-2719

Leiðbeinandi: Jón Yngvi Jóhannsson
Maí 2010

Útdráttur

Markmið þessarar ritgerðar er að varpa ljósi á hvað sé mikilvægt þegar bækur fyrir börn eru þýddar. Ritgerðin byggir á þýðingu á hluta *Sögunnar af bláa hnettinum* eftir Andra Snæ Magnason, þar sem þýddir voru fyrstu sex kaflarnir úr íslensku á pólsku.

Andri Snær notar býsna margar aðferðir í bók sinni til að ávarpa lesandann og hafa áhrif á hann. Sumar þeirra voru skoðaðar og athugað hvernig sé best að þýða þau atriði til að hafa svipuð áhrif á viðtakanda marktextans. Sem dæmi má nefna greiningu marktextans þar sem m.a. markmið, markhópur, stílbrögð o.fl. eru rædd. Í hverri þýðingu koma upp mörg vandamál sem snúast að mestu leyti um mun á milli frum- og marktungumáls. Þessi vandamál voru skoðuð betur og einnig borin saman við þýska útgáfu sögunnar, meðal þeirra voru samsett orð sem eru algengari í íslensku en í pólsku, nýyrði og menningarbundin atriði.

Sagan af bláa hnettinum hefur komið út á meira en tuttugu tungumálum, m.a. þýsku, sænsku, færeysku, frönsku, tælensku og serbnesku. Í þennan hót vantar enn útgáfu á pólsku. Þessi ritgerð var góð æfing til að greina frumtextann ítarlega og undirbúa grundvöll fyrir þýðingu alls textans svo hann geti verið gefinn út í Póllandi.

Efnisyfirlit

Inngangur.....	6
1. Jafngildi.....	8
2. Þýðing barnabóka	10
2.1. Læsileiki	11
3. Greining frumtextans.....	13
3.1. Markmið	13
3.2. Markhópur	14
3.3. Tími og staður	16
3.4. Stílbrögð	17
3.5. Myndir	19
3.6. Aðalpersónur og nöfn þeirra	22
4. Vandamál í þýðingu	25
4.1. Samsett orð.....	25
4.1.1. Stofnsamsetningar	25
4.1.1.1. Lýsingarorð	26
4.1.1.2. Nafnorð.....	27
4.1.1.3. Sagnorð.....	28
4.1.2. Eignarfallssamsetningar	29
4.1.2.1. Eintala: nafnorð.....	29
4.1.2.2. Eintala: lýsingarorð	30
4.1.2.3. Fleirtala.....	30
4.1.3. Tengisamsetningar	30
4.2. Nýyrði	31
4.3. Menningabundin vandamál	33
Lokaorð	35
Heimildaskrá	37
Viðhengi: þýðing.....	40

Töfluskrá

Tafla 1. Samanburður nafna í þýðingum.....	23
Tafla 2. Samanburður nafns Glaumur Geimmundsson	24
Tafla 3. Samanburður starfsheita Glaums	31
Tafla 4. Samanburður upplýsinga á nafnspjaldi Glaums	32
Tafla 5. Samanburður upplýsinga á teikningu og línuriti Glaums	32
Tafla 6. Samanburður heimasíðu Glaums	33

Inngangur

Þegar ég var lítil stúlka las ég býsna mikið. Það voru bækur eins og *Bróðir minn ljónshjarta* eftir Astrid Lindgren, sem ég hef lesið mörgum sinnum og ég er viss um að þær höfðu áhrif á þróun persónuleika míns. Á hinn bóginn man ég mjög vel að ég vildi ekki halda áfram að lesa sögur bræðranna Grimm þegar ég kláraði *Öskubusku*. Ég var bara sjö ára og alls ekki tilbúin til að lesa um stelpur sem skera af sér tá og hael.

EKKI var heldur mikilvægt hvort bækurnar væru þýddar eða ekki. Augljóst var fyrir mér að þær voru eftir pólska höfunda, því að þær voru á pólsku. Pangað til ég byrjaði háskólanám í tungumálum velti ég aldrei fyrir mér hvað gerir eina þýðingu betri en aðra. Vissulega skiptir miklu máli hvort frumtextinn sjálfur sé góður eða ekki. Og til eru þýðingar sem eru svo þekktar að þær eru fastur partur af barnabókmenntamenningu í Póllandi.

Íslenskar bókmenntir eru ekki eins frægar í Póllandi og t.d. enskar. Bara þeir sem hafa áhuga á norrænni menningu hafa heyrt um *Eddu* í þýðingu eftir Joachim Lelewel eða *Njálssögu*, *Egilssögu* og fleiri Íslendingasögur þýddar af Apolonia Załuska–Strömberg. Þær eru kannski fáanlegar í fornþókasöldum ásamt *Sjálfstæðu fólki* eftir Halldór Laxness. Íslenskar bækur sem eru á pólskum markaði í dag eru *101 Reykjavík* eftir Hallgrím Helgason, glæpasögur eftir Arnald Indriðason *Mýrin* og *Grafarþögn*, *Skugga-Baldur* eftir Sjón, *aska*, *Priðja táknið* og *Horfðu á mig* eftir Yrsu Sigurðardóttur og *Dauði trúðsins* eftir Árna Þórarinsson - allar í þýðingum Jacek Godek. Aftur á móti hefur engin íslensk barnabók verið gefin út á pólsku síðan 1924, þegar *Nonni og Manni fara á sjó*, *Ferðin yfir sundið* og *Nonni og Manni fara á fjöll* eftir Jón Sveinsson voru þýddar úr þýsku og gefnar út í Kraká.¹ Petta sýnir stóran markaðskima fyrir þýðanda úr íslensku.

Á íslenskum barnabókamarkaði eru margar bækur sem gætu fyllt upp í þetta tómarúm. Ég sjálf vildi gjarnan þýða *Söguna af bláa hnöttinum* eftir Andra Snæ Magnason, *Loforðið* eftir Hrund Þórssdóttur, *Prinsessu á Bessastöðum* eftir Gerði Kristnýju eða *Engil í Vesturbænum* eftir Kristínu Steinsdóttur til að kynna pólskum krökkum íslenskar bækur og íslenskan menningarheim. Til að byrja með hafa fyrstu sex kaflar *Sögunnar af bláa hnöttinum* verið þýddir og þessi ritgerð fjallar um þýðingu þeirra.

¹ <http://www.sagenhaftes-island.is/media/pdf/polskarthydingar.pdf> sótt 07.05.2010

Fyrst verður fjallað um hugtakið jafngildi og um afstöðu fræðimanna til þess. Næst verður einkennum barnabókmennta lýst í stuttu máli og einnig fjallað um læsileika. Þriðji kafli segir frá greiningu frumtextans, þar sem markmið, markhópur, tími og staður, stílbrögð, aðalpersónur og nöfn þeirra og síðast en ekki síst myndir verða rædd.

André Lefevere var einn frumkvöðla þýðingafræðinnar. Árið 1978 lagði hann til að þýðingafræði ætti að fjalla um „vandamál í framleiðslu og lýsingu þýðinga“.² Í fjórða kafla verða vandamál í þýðingunni sem snerta samsett orð, nýyrði og menningarbundin vandamál gerð að umtalsefni. Það eru miklu fleiri vandamál við þýðingu bókar eins og *Sögunnar af bláa hnettinum*, t.d. málfræðileg vandamál og orðatiltæki. En um þau verður ekki fjallað hér vegna plássleysis.

Áður en byrjað var á þýðingunni voru aðrar þýðingar á þýsku, spænsku, sænsku, finnsku, ítölsku og frönsku skoðaðar til að endurtaka ekki mistök annarra þýðenda. Þótt tungumálakunnáttu leyfði bara nákvæma greiningu þýsku þýðingarinnar, lærði ég samt eitthvað af þeim öllum. Í greiningu pólsku þýðingarinnar verður einnig gripið til þýsku útgáfunnar til að bera þær saman.

² Bassnett-McGuire, Susan. 1980. *Translation studies*. Methuen, London, New York. Bls. 1

1. Jafngildi

Á síðustum áratugum hefur hugtakið *jafngildi* verið býsna umdeilt. Margir þýðingafræðingar hafa rætt um það hve nákvæmlega hægt sé að þýða frumtexta á annað tungumál sem er tengt allt öðruvísi menningarheimi. Nokkrar gerðir jafngildis hafa verið skilgreindar og þeim lýst. Slóvakískur bókmenntafræðingur, Anton Popovič, skilgreinir fjóra flokka jafngildis: málvísindalegt (en. linguistic), hagnýtt (en. pragmatic), stílrænt (en. stylistic) og textajafngildi.³

Í bók sinni *Translation studies* útskýrir Susan Bassnett-McGuire muninn á milli þessara gerða jafngildis. Jafngildið á málvísindalegu stigi kemur fram þegar þýtt er orð fyrir orð. Hærri tegund jafngildis er að mati Popovič hagnýtt jafngildi, sem ríkir t.d. í málfræðilegum liðum. Þegar þýdd eru t.d. orðatiltæki kemur stílrænt jafngildi fram. Lesandi marktextans þekkir orðatiltæki í frummálinu ekki, og ef þýtt væri orð fyrir orð skiluðu merking, og þar af leiðir áhrif, sér ekki til viðtakandans. Þess vegna þarf að nota orðatiltæki sem er þekkt í markmenningu til að ná áhrifum sem höfundur frumtextans vildi hafa á viðtakanda sinn. Síðast en ekki síst skilgreinir Popovič jafngildi raðvensla textans, t.d. jafngildi forms.

Önnur skilgreining jafngildisins er frá Eugene A. Nida. Hann greinir tvennskonar jafngildi. Formlegt jafngildi (en. formal) leggur mesta áherslu á að skila „boðunum sjálfum (en. message), bæði formi og inntaki“. Aftur á móti reynir áhrifajafngildi (en. dynamic) „að setja viðtakandann í samband við hegðanamynstur sem ríkjandi er í hans eigin menningarsamfélagi“⁴ sem er líkt stílrænu jafngildi Popovič.

Þar við bætist James S Holmes sem vill nota hugtakið „pörun“ (en. matching).⁵ Ennfremur heldur Mary Snell-Hornby því fram að betra sé að forðast hugtakið jafngildi. Ástráður Eysteinsson útskýrir þetta svo að Snell-Hornby telji hugtakið jafngildi „sprettu af ranghugmynd um samhverfu tungumála“.⁶

Juliane House gefur mjög gott dæmi til að sýna að jafngildi sé óviðeigandi hugtak. Hún útskýrir að *No smoking* á ensku þýði það sama og *Rauchen verboten* á þýsku. Þótt liðir og

³ Bassnett-McGuire, Susan. 1980. Bls. 25

⁴ Ástráður Eysteinsson. 1996. *Tvímæli. Þýðingar og bókmenntir*. Bókmenntafræðistofnun Háskólaútgáfan, Reykjavík. Bls. 90.

⁵ Ástráður Eysteinsson. 1996. Bls. 93.

⁶ Ástráður Eysteinsson. 1996. Bls. 93.

beyging setninganna sé ekki eins, *rauchen* er t.d. í nafnhætti en *smoking* vísar til samfelli, þó virka báðar setningar í nákvæmlega sama samhengi í báðum tungumálum.⁷

Í bók sinni *Translating literature* leggur André Lefevere⁸ áherslu á að ekki sé til röng eða rétt, trú eða frjáls þýðing heldur þurfí þýðendur að hugsa út fyrir rammann, því að þýðing á sér ekki stað í témarúmi heldur í samhengi.⁹ Finnski barnabókaþýðandinn Riitta Oittinen ræðir þetta einmitt í bókinni *Translating for children*. Næsti kafli grundvallast á þessari bók.

Að mínu mati er hugtakið jafngildi of þróngt, því að frum- og marktextinn eru mjög sjaldan jöfn kerfi, nema tungumál séu mjög skyld. Auk þess er textinn aldrei saminn, þýddur og lesinn í témarúmi. Ég tel að best sé að þýða eins nákvæmlega og hægt sé án þess að trufla stíl og trúverðugleika marktextans. Helst þarf að þýða þannig að marktextinn hljómi eins og hann væri saminn á markmáli og í markmenningu. Í þýðingu minni fylgdi ég mest kenningum Riitta Oittinen.

⁷ Lefevere, André. 1992. *Translating literature. Practice and theory in a comparative literature context*. The modern language Association of America, New York. Bls. 9.

⁸ Aðrir fræðimenn eins og Gideon Toury, Robin Douglas og Barbara Godard fjalla einnig um jafngildi og hvernig eigi að þýða.

⁹ Lefevere, André. 1992. Bls. 6.

2. Þýðing barnabóka

Það að þýða fyrir börn er alls ekki auðveldara en að þýða t.d. skáldsögur fyrir fullorðna, þótt sumir þýðendur séu þeirrar skoðunar, þ.á.m. ég áður en ég byrjaði að þýða *Söguna af bláa hnettum*. Þegar þýtt er fyrir börn þarf að hafa í huga að fullorðnir gleyma oft bernsku sinni. Þýðandinn líka. Þess vegna þarf hann að vekja barnið í sjálfum sér til að lesa frumtextann eins og barn. Bakhtin nefnir að börn séu tilfinningarákari en fullorðnir og aldrei óvirk þegar þau lesa eða lesið er fyrir þau.¹⁰ Þvert á móti taka þau þátt í sögunni, þau verða samúðarfull eða hrædd.

Mikilvægt er líka að þýðandi lesi frumtextann mörgum sinnum. Louise Rosenblatt skilgreinir tvenniskonar tegundir af lestri. Fagurfræðilegur lestur (en. aesthetic) er í stuttu máli þegar lesendur vill njóta lesturs, lesa sér til gamans. Á hinn bóginn er það útsækinn lestur (en. efferent) þegar lesandi les vandlega og leitar upplýsinga eða fyrirmæla.¹¹ Til að ná bæði andrúmslofti frumtextans og upplýsinga um hvernig hann hefur verið skrifaður þarf þýðandi að beita báðum aðferðum.

Eins og sagt var áður er texti þýddur í ákveðnu samhengi. Þegar höfundur skrifar bókina, þýðandi þýðir og viðtakandi les eru þeir á ákveðnum stað og tíma. Þetta ákveðna samhengi er einstakt. Þeir eru manneskjur og hafa skýrar hugmyndir um lífið, heiminn og um bókmenntir. Auk þess er allt sem þeir hugsa menningabundið. Allt þetta hefur áhrif á hvernig þeir skrifa, þýða og lesa.¹² Þar að auki er ekki víst að aðeins sé til ein túlkun sama verks.

Reinbert Tabbert vitnar í Rousseau, sem segir að börn eigi að vernda gegn öllu sem er menningarlega öðruvísi og siðferðilega óviðeigandi.¹³ Spurningin er hve langt þýðandinn getur gengið í að breyta frumtextanum til að vernda barn. Zohar Shavit játar að þýðandi barnabókar njóti mikils frelsis, vegna þess að barnabókmenntir eru á jaðri bókmenntakerfisins (en. literary polysystem). Þegar þýðandi vill breyta, aðlaga eða sleppa einhverju þarf hann að miða við tvær forsendur. Fyrri forsendan er sú að aðlaga textann

¹⁰ Oittinen, Riitta. 2000. *Translating for children*. Garland Publishing, New York, London. Bls. 27.

¹¹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 27.

¹² Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 10.

¹³ Tabbert, Reinbert. 2002. Approaches to the translation of children's literature. A review of critical studies since 1960. *Target* 14(2) Bls. 303-351.

þannig að hann verði viðeigandi og gagnlegur fyrir börn. Einnig þarf að taka tillit til þess hvað er talið uppbryggilegt og gott fyrir börn í marksamféluginu. Sú seinni er að aðlaga söguþráð eða tungumál sem er of erfitt fyrir börn í markmenningu að skilja.¹⁴ Eitt þeirra dæma sem er hvað mest umdeilt í þýðingafræði er *Lísa í Undralandi* (en. Alice's Adventures in Wonderland) eftir Lewis Carroll. Til eru nokkrar útgáfur á ensku og margar þýðingar. Munur milli þeirra er margvíslegur. Höfundurinn sjálfur skrifaði aðra útgáfu *The Nursery "Alice"*, þar sem augljóst er að Lísa hefur sofið allan tímann og öll sagan var bara draumur, þar með verður sagan auðskiljanlegri fyrir unga lesendur og ekki jafn ógnvekjandi. Carroll notaði þessa aðferð til að gera upphafssöguna skiljanlegri fyrir börn.

Oittinen vísar einnig til Alice Miller: *For their development, children need the respect and protection of adults who take them seriously, love them, and honestly help them to become oriented in the world.*¹⁵ Þessi setning ætti að vera lykill fyrir alla sem skrifa, þýða og gefa út fyrir börn. Mikilvægt er hvaða bækur eru þýddar fyrir börn og hver þýðir þær – hvort þýðandi þekkir frummenninguna nógu vel til að standa sig vel. Og svo skiptir afstaða útgefandans líka máli: hve mikið vill hann spara við útgáfuna og hve mikið tapar bókin á því.

2.1. Læsileiki

Áður en börn læra að lesa er lesið upphátt fyrir þau. Verkefni foreldra er tvöfalt. Fyrst og fremst, eins og Miller bendir á, eru foreldrar viðstaddir þegar barn spyr spurninga eða er hrætt.¹⁶ Annað verkefni er að bera textann skyrt fram og leika hann frekar en að lesa hann án tjáningar,¹⁷ því að oft kemur fram að „texta myndabóka leyfist að vera flóknari en talmál, því myndirnar bæta það upp sem barnið skilur ekki í fyrstu. [...]“¹⁸ Oittinen bætir við að einmitt við flutning verður list lifandi og þýðingarmikil.¹⁹

¹⁴ Shavit, Zohar. 1986. *Poetics of Children's Literature*. The University of Georgia Press, Athens, London. Bls. 113.

¹⁵ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 53.

¹⁶ Bassnett-McGuire, Susan. 1980. Bls. 53.

¹⁷ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Setið í kjöltunni. Um myndbækur sem bókmenntaform, greiningu þeirra og sérstöðu íslenskra myndbóka. *Raddir barnabókanna*. Ritstj. Silja Aðalsteinsdóttir. Mál og Menning, Reykjavík. Bls. 105.

¹⁸ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 105.

¹⁹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 32.

Þetta eru einkenni sem bæði höfundar og þýðendur þurfa að hafa í huga þegar skrifað er og þýtt fyrir börn. Textinn þarf að vera einfaldur og þægilegur fyrir augun að lesa, þess vegna er mikilvægt að setja greinarmerki ekki bara eftir reglum heldur svo að textinn renni. Oittinen nefnir einnig að ekki sé hægt að sjá fyrir hvernig lesandi flytur textann. Þeim mun mikilvægara sé að textinn sé gegnsær.²⁰

Oittinen bætir við að gott sé að lesa upphátt þegar þýtt er. Það hjálpi til við að búa til marktexta sem er aðlagður hljómfalli markmálsins. Fleiri þáttum sem þýðandi þarf að hafa í huga verður lýst samhliða greiningu frumtextans, í næsta kafla.

²⁰ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 32.

3. Greining frumtextans

Samkvæmt Christiane Nord þurfa þýðendur að skilgreina frumtextann áður en hann er þýddur. Hún nefnir þrjá þætti sem skipta máli. Fyrsti þátturinn er utan textans (en. extratextual) og snýst um aðstæður sem frumtextinn er skrifaður í. Þýðandinn þarf að spyrja „hver?“, „af hverju?“ og „fyrir hvern“ var skrifað. Annar þáttur felst innan textans (en. intertextual) og þá er spurt „hvað?“ var skrifað, „hvaða óorðaðir þættir“ og „hvaða orðaval?“ var notað. Síðast en ekki síst þarf þýðandi að velta fyrir sér hvaða áhrif frumtextinn hafi á viðtakandann.²¹ Þegar öllum þessum spurningum er svarað getur þýðandinn valið þýðingaraðferðir og byrjað verk sitt.

3.1. Markmið

Hans J. Vermeer skilgreindí hugtakið *skopos* sem kemur úr grísku og stendur fyrir markmið, tilgang. Hver texti er skrifaður með ákveðinn tilgang í huga. Höfundur vill koma á samskiptum milli sín og lesandans. Eins og áður var sagt gerist þetta við ákveðnar aðstæður. Skoposkenningin miðar aðallega við markmenninguna, marktextann og lesandann hans. Þýðandi þarf að ákveða hvað er markmið frumtextans til að þýða hann vel og ná sama markmiði.²²

Katharina Reiss skilgreindí líka þrjár gerðir texta miðað við samskiptahlutverk þeirra. Fyrsta textagerðin á að upplýsa (en. informative). Í textum þessarar gerðar er áhersla lögð á innihaldið. Sem dæmi um slíka texta má nefna kennslu- eða handbækur. Aðalhlutverk næstu gerðar er tjáning (en. expressive), þar sem formið er mikilvægast. Dæmi hér getur verið ljóð, þótt í mörgum ljóðum sé inntakið einnig mikilvægt. Síðast en ekki síst kemur virkjandi texti (en. operative). Í slíkum textum notar höfundur mismunandi efni til að ákalla lesandann, hafa áhrif á hann og láta hann bregðast við.²³ Sem dæmi má sennilega nefna *Söguna af bláa hnettimum* eftir Andra Snæ Magnason. Í viðtali við Guðlaugu Richter nefnir höfundur sjálfur þá ástæðu fyrir því að hafa samið bókina, að hann vildi „segja eitthvað sem virkilega skiptir máli“²⁴ í búningi barnabókar.

²¹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 10.

²² Munday Jeremy. 2001. *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. London and New York: Routledge. Bls. 79.

²³ Munday Jeremy. 2001. Bls.73.

²⁴ Guðlaug Richter. 2002. Farvegur til að segja eitthvað sem skiptir máli. Viðtal við Andra Snæ Magnason. *Börn og menning*. 17(2) bls. 4-6.

Lennart Hellsing skrifaði einnig um þau áhrif sem miðla má í barnabókum. Hann segir að barnabækur geti kennt börnum tungumál, að átta sig í tíma og stað og félagslega stefnumörkun. Þær ættu einnig að hafa áhrif á skapandi kraft krakka og styrkja tilfinningalíf þeirra.²⁵ Reinbert bendir sömuleiðis á fræðandi og skapandi hlutverk barnabóka. Ef ekki sé nóg pláss í sögunni fyrir lesanda til að taka þátt í henni virðist hún vera fræðslubók, og leiðinleg að auki.²⁶

Andra Snæ tókst að tengja saman fræðslu- og skapandi hlutverk sögunnar. Eins og Margrét Tryggvadóttir bendir á byggist sagan á skema gömlu ævintýranna. Aðalpersónurnar Hulda og Brimir búa með öðrum krökkum á bláum hnettinum, þar sem þeim líður svo vel að þau vantar ekki einu sinni fullorðna. „Þau búa við ákveðið öryggi í byrjun, en svo er því „raskað“ þegar Gleði Glaumur lendir á hnettinum. Aðalpersónurnar verða „að glíma við vandann og vinna sigur.“²⁷

Mikilvægast er að þessi saga hefur aðra, dýpra merkingu. Gleði-Glaumur og allt sem hann gerir, segir og hvernig börn bregðast við er mynd raunveruleikans sem við lifum í. Andri Snær er virkur í náttúruvernd og hefur mjög skýrar hugmynd um pólitík. Hann fjallar um þetta í bókinni *Draumalandið sjálfshjálparhandbók handa hræddri þjóð* sem var gefin út 2006. *Sagan af bláa hnettinum* er eins og undirbúnингur fyrir þessa bók eða barnaútgáfu hennar. Um þau áhrif sem höfundur vill hafa á bæði börn og fullorðna verður fjallað í næsta undirkafla.

3.2. Markhópur

Margrét Tryggvadóttir nefnir mjög mikilvægan eiginleika barnabóka. Þeir sem velja og kaupa bækur handa börnum sínum eru fullorðnir. Auk þess finnst krökkum gaman að lesa sögur oftar en einu sinni. En ef foreldum finnst bók leiðinleg reyna þeir að fela hana í skápnum og lesa hana aldrei aftur.

Vegna þess að markmið höfundar og útgefanda er að bókin seljist er mikilvægt að hún sé spennandi bæði fyrir börn og fullorðna sem lesa hana upphátt fyrir þau. Sumir höfundar, og

²⁵ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 65.

²⁶ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 66.

²⁷ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 113.

Andri tilheyrir hópi þeirra, skrifa með two innbyggða lesendur í huga.²⁸ Hann ákallar börn beint og fullorðna með kaldhæðni, sem börn skilja ekki án þess að foreldrar bendi þeim á hana. Sem dæmi má nefna partinn, þar sem sögumaður segir: „Þar bjuggu bara börn. [...] [E]n sum voru jafnvel skrítin eins og barnið sem þú sérð í speglinum.“²⁹ Barninu finnst strax að sagan sé fyrir hana/hann og binst ævintýrinu tilfinningaböndum.

Vísanir fyrir fullorðna eru enn ríkulegri. Flestar þeirra koma frá Glaumi. Hann blekkir krakkana eins og fyrirtæki eða stórar verslanir blekkja okkur: „Þið eruð svo einstaklega heppin að hafa verið valin til þess að taka við einstöku tilboði, kallaði Glaumur. Ég ætla að láta leyndustu drauma ykkar rætast.“³⁰ Þar að auki bendir hann á notkun fossa á Íslandi til að framleiða orku. „Sjáið hvað þetta er sorglegt, krakkar, hrópaði Gleði-Glaumur og horfði ofan í hyldjúpt gljúfrið. [...] Þarna rennur heill foss til spillis, engum til gagns.“³¹ Þessi dæmi sýna einnig, að sagan er miðill til að samnýta sameiginlegan menningaáhuga eins og Maureen White sagði einu sinni.³² Auk þess gagnrýnir Andri þá sem taka þátt í striði: „Það er ekki hægt að nota sprengjur ef þið eruð með venjulegt barnshjarta í brjóstini, um leið og þið kastið sprengju breytist hjartað í steinhjarta eða stálhjarta.“³³ Hápunktur söguna fyrir marga, sem hafa lesið hana, er þegar Glaumi tekst að breyta krökkunum svo, að þeim verður alveg sama um aðra íbúa hnattarins. Til að losna við samviskubit senda krakkarnir tunnu til barnanna hinum megin, þar sem myrkur skellur á eftir að Glaumur hefur neglt sólina fasta til að börnin geti flogið allan sólarhringinn. Vísunin til Afríku er augljós. „Ég þarf ekki að nota þessa skó þegar ég er alltaf fljúgandi, sagði Rökkvi og kastaði gömlu skónum sínum í tunnuna. [...] Og ég get ekki klárað þetta epli, sagði Óli og henti afganginum af eplinu sínu í tunnuna.“³⁴

Þrátt fyrir að Andri Snær noti margar vísanir til fullorðinna er *Sagan af bláa hnettum* mjög spennandi fyrir börn. Andri sagði í viðtali í *Kiljunni* 3. mars 2010³⁵ að markhópurinn sé krakkar á milli 9 og 12. Þegar þýtt er fyrir börn á þessum aldri og fyrir börn yfirleitt þarf þýðandi að ímynda sér bæði frumbarnið og markbarnið. Að mínu mati skrifar Andri fyrir krakka sem passa við skilgreiningu Vygotsky: börn sem hugsa, meta, læra og sem eru

²⁸ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 103.

²⁹ Andri Snær Magnason. 2003. *Sagan af bláa hnettum*. Mál og menning, Reykjavík. Bls. 5.

³⁰ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 16.

³¹ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 33.

³² Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 312.

³³ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 76.

³⁴ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 75.

³⁵ Egill Helgason. 2010. *Kiljan*. Sjónvarpið, 03. mars.

félagslynd frá fæðingu.³⁶ Mikilvægt er að þýðandi þýðir fyrir ákveðið barn og tekur hana/hann alvarlega. Auk þess er gott að hafa í huga orð Bassnett-McGuire: „The translator cannot be the author of the source language text, but as the author of the target language text has a clear moral responsibility to the target language readers.“³⁷

Ábyrgð barnabókaþýðanda er mikil, því að fullorðinn lesandi kann að gagnrýna, en krakkar viðurkenna oft það sem er skrifin sem staðreynð. Þess vegna þarf þýðandi að passa sig hvernig og hvað hann þýðir. Að mínu mati hjálpar það að hafa markbarnið í huga mjög mikið til þess að halda samræmi í þýðingu.

3.3. Tími og staður

Margrét Tryggvadóttir nefnir að heimur „íslenskra barnabóka [sé] yfirleitt furðu íslenskur“.³⁸ Sem dæmi má nefna *Blómin á þakinu* eftir Ingibjörgu Sigurðardóttur, þar sem burstabæinn er tákni fyrir sveit og Hallgrímskirkja fyrir borg. Fleiri dæmi eru *Prinsessa á Bessastöðum* eftir Gerði Kristnýju og *Engill í Vesturbænum* eftir Kristínu Steinsdóttur, þar sem Reykjavík er ein af sögupersónum.

Sagan af bláa hnöttinum er ekki séríslensk. Prátt fyrir það koma fram margir þættir sem vísa til íslensks veruleika. Sem dæmi má taka svarta fjöru, nöfn krakkanna, eldgos og fuglategundir sem finnast á Íslandi. Samt, eins og Inga Ósk Ásgeirs dóttir skrifar í grein sinni, gerist *Sagan af bláa hnöttinum* í „tíma- og staðleysi“³⁹ Andri Snær sagði sjálfur í Kiljunni þann 3. mars 2010 að hann hugsaði sér bókina þannig að hún gæti verið þýdd og gefin út allsstaðar í heiminum. Hingað til hefur hún verið gefin út á 21 tungumáli.

Sagan gæti gerst hvar sem er, en gerist í raun og veru hvergi. Hnötturinn litur út næstum því eins og hnötturinn sem við búum á. Á eyjunni, þar sem Hulda og Brimir eiga heima, búa einnig dýr sem má finna í Afríku raunveruleikans, Suðurskautslandinu og í Evrópu. Þannig kveikir sagan í lesendum þá tilfinningu að hún gerist bæði langt í burtu og heima hjá lesanda.

³⁶ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 48.

³⁷ Bassnett-McGuire, Susan. 1980. Bls. 23.

³⁸ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 117.

³⁹ Inga Ósk Ásgeirs dóttir. 2002. Flugfrelsi? *Börn og menning*. 15(1) Bls. 29-30.

Verkefni þýðanda þessarar bókar er að viðhalda bæði því sem er framandi og þekkt í markmenningunni. Shavit nefnir að þýðing tengist fyrirmyndum markkerfisins. Þetta komi sérstaklega fram í þýðingu barnabókmennta, því að kerfi barnabókmennta hafi tilhneigingu til þess að taka bara við því sem er hefðbundið og vel þekkt. Ef ekki til sé sama fyrirmund í markkerfinu og í frumkerfinu, verði þýðandi að breyta marktextanum eða sleppa einhverju.⁴⁰ Sem dæmi um slíkar aðferðir má taka þann kafla úr bókinni þegar Hulda veiðir sel. Hvorki í Póllandi né í Þýskalandi er selur veiddur. Auk þess eru selveiðar mjög umdeildar. Þýski þýðandinn Andreas Blum ákvað að sleppa selnum úr sögunni sem leiðir til ósamræmis í marktextanum. Í frumtextanum dregur Hulda „á eftir sér stóran og þungan poka“⁴¹ með sel, appelsínum og tveimur kanínum. Þegar selnum er sleppt verður pokinn alls ekki svo þungur að Hulda þurfi hjálp Brimis til að draga hann. Þess vegna var ákveðið að setja villisvín í staðinn fyrir sel í pólsku þýðingunni til að viðhalda þyngdinni og þeirri staðreynd að Hulda veiddi eins og fullorðinn.

Fleiri dæmi um menningabundin vandamál koma síðar í sérstökum kafla.

3.4. Stílbrögð

Lefevere skilgreinir tvær tegundir málnotkunar. Annarsvegar talfólgna (en. illocutionary) sem er ætlað að hafa áhrif á lesanda og hins vegar orðafólgna (en. locutionary) þar sem setningar eru vandaðar og málfræðilega réttar.⁴² Þar sem Andri Snær vill hafa áhrif á lesanda og að hann taki þátt í ævintýri notar hann mismunandi aðferðir.

Samkvæmt Lefevere hjálpa mismunandi leturgerðir til við að hafa áhrif á lesanda eða undirstrika merkingu orða. Til dæmis þegar Glaumur segir: „**Halló krakkar** ég er Glaumur hressssssssssi og ég er ýktasti maður í heimi [...]“⁴³ getur sá sem les upphátt leikið og hlustandi ímyndað sér persónu Glaums miklu betur en ef tjáning hans væri skrifuð með venjulegri leturgerð.

Þegar þýðing er gefin út er kostnaður mikilvægur þáttur í endanlegri gerð hennar. Þetta má sjá af dæmi úr *Sögunni af bláa hnettinum*. Í þýskri útgáfu hljómar Gaudi (Glaumur)

⁴⁰ Shavit, Zohar. 1986. Bls. 115.

⁴¹ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 8.

⁴² Lefevere, André. 1992. Bls. 17.

⁴³ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 15. [Leturgerðir eru öðruvísí hér en í bókinni.]

þannig: „Hallo Kinder, ich bin der coooooooooole Gaudi und ich bin der allersuperste Mann im Universum [...]“⁴⁴ Þeim hlutum í frumtextanum sem eru með stórum stöfum er haldið í þýsku þýðingunni en mismunandi leturgerðir eru skrifaðar með aðalleturgerð en með stórum stöfum. Pólska þýðingin viðheldur stórum bókstöfum en hvort hægt verður að hafa mismunandi leturgerðir, fer eftir útgefanda.

Kornel Chukovsky nefnir að tungumál barna (og einnig fullorðinna) hljómi með tilfinningum. Sum orð lykta eða hafa bragð, sum eru góð önnur vond, heit eða köld og hættuleg eða örugg.⁴⁵ Andri Snær er ljóðskáld og hann hefur góða tilfinningu fyrir orðum, leikur sér að þeim. Sem dæmi má nefna mörg samsett orð og nýyrði sem verður lýst í fjórða kafla. Auk þess notar hann oft stuðlun:

**Húu hvissss huuuldaaaaa
huuuldaaa húúúú hvæsum hviss
hööööldummm huuldu í skóginum
hræðummmm huuuuuldu.**⁴⁶

Andreas Blum viðheldur sama stíl:

HÜÜ HIIII HÜÜÜÜLDAAA HÜÜÜÜLDAAA HUUU HIIII HAAAABEN
HÜÜLDA HAAAALTEN HÜÜÜLDAAA HIHIHIII IM WAAAAALD.⁴⁷

Lefevere segir um stuðlun að hún undirstiki einstök orð og gefi setningum ákveðinn takt. Að hans mati þarf þýðandi að meta hvort nauðsynlegt, æskilegt eða ómissandi sé að viðhalda þessum tveimur þáttum.⁴⁸ Auk þess er staða stuðlunar mjög sérstök í íslenskri hefð eins og rím í pólskri. Í pólsku stendur bókstafurinn *h* tiltölulega sjaldan í byrjun orða, þess vegna gæti verið erfitt að viðhalda stuðluninni. Auk þess er stuðlun í pólskum barnabókmenntum ekki eins tíð og t.d. rím, þess vegna er líklega best að þessi partur verði rímaður. Á hinn bóginn var stuðlun viðhaldið í tilfelli Gleði-Glaums, þar sem hann heitir á pólsku Klawy-Kosma. Þótt pólskt nafn hans hljómi vel með stuðlum er merkingu frumnafnsins breytt. *Klawy* er lýsingarorð sem krakkar nota ekki oft en þýðandanum fannst

⁴⁴ Andri Snær Magnason. 2007. *Die Geschichte vom blauen Planeten*. Bls. 19.

⁴⁵ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 49.

⁴⁶ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 40. [Leturgerðir eru öðruvísí hér en í bókinni.]

⁴⁷ Andri Snær Magnason. 2007. Bls. 54.

⁴⁸ Lefevere, André. 1992. Bls. 20.

að gott væri að minna þá á það. Orðið þýðir meira og minna *kúl*. En Kosma er sjaldgæft nafn sem vísar til alheimsins.

Síðast en ekki síst fjallar Lefevere um setningagerð.

Probably the greatest challenge syntax has in store for translators is that of construction of the „period“, the well-balanced, elegant, sometimes seemingly endless sentence that is so dependent on the syntactical possibilities of the source language that it is almost impossible to reproduce in the target language.⁴⁹

Auk þess auka langar setningar hraða í söguþræði, því að maður þarf ekki að stoppa við hvern punkt. Andri Snær notar einmitt stundum slíkar setningar og ekki var alltaf hægt að viðhalda lengdinni í pólsku þýðingunni. Reynt var að skipta ekki löngum setningum í fleiri stuttar þegar t.d. börn töluðu um eitthvað mjög tilfinningaríkt, en samt var þetta næstum því ómögulegt. Sem dæmi má nefna þegar Brimir segir frá draumi sínum: „Geimskrímslið tók úr okkur hjörtun og setti í staðinn fullt af fiðri sem kitlaði svo mikið að ég gat ekki hætt að hlæja þegar skrímslið át mig og tuggði hundrað sinnum vegna þess að mömmuskrímslið hafði kennt því að tyggja matinn vel en loksins þegar skrímslið kyngdi mér þá var það með magann fullan af marglyttusultu.“⁵⁰ Á pólsku segir Brimir frá draumi sínum í þremur setningum: „Kosmiczny potwór wyjął nasze serca, a w ich miejscu włożył mnóstwo piór, które tak mnie gilgały, że nie mogłem przestać się śmiać. Kiedy mnie pożerał, przeżuwał mnie setki razy, bo jego mama-potwór nauczyła go dobrze gryźć jedzenie. I w końcu, jak mnie połknął, zobaczyłem w jego żołądku mnóstwo dżemu z meduzy.“

Þessi skipting í þrjár setningar gerir textann skiljanlegri fyrir lesanda sem er mikilvægasta atriði. Auk þess bætir Oittinen við að mikilvægara sé samræmi innan marktextans heldur en að bera saman við frumtextann.⁵¹

3.5. Myndir

Líkt og leturgerðin hafa myndir, samkvæmt Oittinen, form og skipun fyrirsagna, titilsíða og kápa áhrif á tilfinningar lesanda.⁵² Í þessum undirkafla verður fjallað um myndir í *Sögunni af bláa hnettinum*.

⁴⁹ Lefevere, André. 1992. Bls. 79.

⁵⁰ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 13.

⁵¹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 11.

Margrét Tryggvadóttir fjallar um flokkun myndabóka eftir Torben Gregersen⁵³

1. Barnabækur án söguþráðar
2. Myndabækur sem segja sögu með eða án texta
3. Ríkulega myndskreyttar texti, sem kemst illa eða ekki af án mynda
4. Myndskreyttar sögubækur

Sagan af bláa hnettinum tilheyrir þriðja flokki. Margrét bendir einnig á að í bókum fyrir eldri börn fækki myndunum en aðalhlutverk þeirra sé að halda athygli lesandans. Myndirnar í *Sögunni af bláa hnettinum* eftir Áslaugu Jónsdóttur uppfylla þetta skilyrði. Sem dæmi má nefna nafnspjald Glaums sem tengir bæði saman textann og hefur skreytingahlutverk. Annað dæmi eru teikning og línurit sem vekja mikla athygli lesanda og taka þátt í sögunni.⁵⁴

Myndirnar í bókinni eru ekki margar – bara þrjár sem taka heila síðu. Aðrar myndir eru dæmigerðar skreytingar og taka ekki mikinn pláss á síðunni. Af 95 blaðsíðum koma myndir ekki fram á 31 blaðsíðum. En á þeim síðum er leturgerð mjög oft stækkuð eða letrið feitletrað, þannig að textinn sjálfur verður ekki einsleitur.

Myndirnar eru ekki mjög ítarlegar, það tekur ekki langan tíma til að skoða þær og þær trufla ekki lestur. Þær eru mjög raunverulegar. Börnin eru eins og textinn segir „af öllum stærðum og gerðum“⁵⁵ og mörgum kynþáttum. Auk þess eru dýr og plöntur eins og við þekkjum þau.

Allt annað mál er í þýsku þýðingunni, þar sem Lisa S. Rackwitz myndskreytti söguna. Myndirnar hennar breyta aðeins markhópi bókarinnar þannig að hún verður fyrir yngri börn. Þær eru ekki eins raunverulegar og ítarlegri en í frumútgáfunni. Krakkarnir, dýrin og plönturnar líta út eins og í skröksögum. Myndirnar útskýra miklu betur hvernig börnin búa á hnettinum. Auk þess er óskiljanlegt fyrirbæri eins og það að börnin fljúga sýnt með vængjum sem krakkarnir hafa fengið frá fiðrildum, sem leiðir til ósamræmis bæði við frum- og marktextann. Meira að segja eru vængirnir marglitir bæði í frumtexta og þýska

⁵² Oittinen, Riitta. 1999. Kinderliteratur. *Handbuch translation*. Ritstj. Mary Snell-Hornby, Hans G. Höning, Paul Kußmaul, Peter A. Schmitt. Stauffenburg-Verlag. Tübingen. Bls. 252.

⁵³ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 102.

⁵⁴ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 25.

⁵⁵ Andri Snær Magnason. 2003. Bls. 5.

marktextanum en samt bara bleikir á myndunum. Annað ósamræmi er Svartafjara sem er í þýska bókinni alls ekki svört, heldur ljós eins og t.d. í Þýskalandi.

Magrét bætir við að „margir íslenskir myndabókahöfundar, sérstaklega þeir sem eru ekki myndlistamenn sjálfir, [falli] í þá gryfju að lýsa í smáatriðum því sem sést á myndunum.“⁵⁶ Andri Snær gerir þessi mistök ekki, þess vegna naut Lisa Rackwitz mikils frelsi til að túlka frumtextann á allt annan hátt en Áslaug.

Þegar aðrar útgáfur *Sögunnar af bláa hnettinum* eru bornar saman kemur fram mjög áhugaverð niðurstaða. Í sænsku, norsku og spænsku útgáfunni eru myndirnar eftir Áslaugu notaðar. Auk þess er brotið eins og á frumbókinni. Brotið á ítölsku útgáfunni er aðeins stærra en A5 en mynd eftir Áslaugu birtist bara á kápunni. Auk þess kemur nafnspjaldið án ramma en bara ein leturgerð er notuð. Án þess að kunna ítölsku get ég sagt að mjög mikið hefur verið tekið frá sögunni, því að myndirnar bæta textann svo vel upp.

Eins og í þýsku útgáfunni myndskreytti einhver annar söguna í frönsku útgáfunni. Það er mjög þekktur listamaður, Pef. Þessar myndir eru einnig fyrir yngri krakka en myndir Áslaugar og sýna t.d. Glaum sem myndarlegan mann. Að mínu mati breytir það hlutverki myndanna í þessari sögu. Margrét nefnir að Sonia Landers undirstriki að erfitt sé fyrir börn að skilja óhlutbundin fyrirbæri. En þegar fullorðin spyr barnið *hvað sérðu og hvað segir myndin okkur, sem textinn segir ekki* getur barnið gert sér hugmynd um þau.⁵⁷ Sem dæmi má nefna Glaum í frumútgáfunni sem er underlegur. Nefið er eins og á Gosa sem bendir til þess að hann geti logið. Textinn segir aldrei að honum megi ekki treysta, en að mínu mati segir myndin það ítarlega.

Ef *Sagan af bláa hnettinum* væri gefin út á pólsku, reyndi ég að sannfæra útgefanda um að frummyndirnar væru bestar líka í pólskri útgáfu. Ástæðan fyrir því er sú að markmið þeirra og einnig markhópur eru þau sömu og textans. Auk þess væru þær líka gott sýnishorn íslenskrar myndlistar.

⁵⁶ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 115.

⁵⁷ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 111.

3.6. Aðalpersónur og nöfn þeirra

Eins og áður var nefnt eru börn tilfinningarárkari en fullorðnir þegar þau lesa eða lesið er fyrir þau. Auk þess bendir Oittinen á þá staðreynd að börn beri sig sjálf saman við aðalpersónur sögunnar.⁵⁸ Þess vegna er mikilvægt að persónur í sögunni séu vel byggðar. Oittinen bætir við að í barnabókmenntum séu aðalpersónur annaðhvort góðar eða vondar.⁵⁹ En þetta fer eftir markhópi. Aðalpersónur í bókum fyrir eldra krakka geta verið aðeins flóknari líkt og þær sem koma fram í *Sögunni af bláa hnettinum*.

Hulda og Brimir eru bæði góð börn og góðir vinir, en samt eru þau býsna mannleg. Þau rífast, ljúga, gera mistök og reyna að bæta fyrir þau. Auk þess eru krakkarnir ekki fastir í hefðbundinni verkaskiptingu.⁶⁰ Sem dæmi má nefna Huldu sem veiðir sel eða Brimi þegar hann hræðist ljón meðan Hulda heldur ró sinni. Þau taka bæði þátt í ævintýrinu og til að losna við vandamál og fá æskuna til baka verður Brimir að vera hugrakkur og Hulda snjöll stelpa.

Samkvæmt Oittinen var djöfullinn í verkum Rabelais hlægilegur félagi⁶¹ eins og Kjölski í sögunum um Sæmund fróða. Gleði-Glaumur hjá Andra Snæ er líkur þeim báðum. Eins og nefnt var áður í undirkafla um markhóp spillir Glaumur öllum krökkunum án þess þeir merki að það gerist. Nafnið fer honum mjög vel. Glaumur Geimmundsson – hávær, kátur fullorðinn sem kemur í geimflaug úr geimnum. Andri Snær lýsir persónuleika Glaums fullkomlega með nafni hans og sýnir einnig með föðurnafni að hann gæti verið íslenskur.

Hið sama gerir hann við aðrar persónur sögunnar. Fyrst og fremst þýðir nafnið Brimir stórar öldur⁶², sem koma og fara – eru breytanlegar en samt fyrirsjáanlegar. Brimir er líkur þeim. Hann er góður en samt hefur hann tilhneigingu til að endurtaka sig. Hann er góður vinur en vill samt vinna Huldu í flugkeppni hvað sem það kostar. Aftur á móti þýðir Hulda leynd eða álfkona⁶³ og hún blekkir Glaum til að gefa krökkunum æskuna til baka. Með því bjargar hún Brimi, þannig að hann þurfi ekki að missa hjarta sitt. Fleiri nöfn eru Rökkvi -

⁵⁸ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 50.

⁵⁹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 86.

⁶⁰ Margrét Tryggvadóttir. 1999. Bls. 116.

⁶¹ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 54.

⁶² Nöfn Íslendinga <http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&action=search&sw=Brimir> 31.03.2010

⁶³ Nöfn Íslendinga <http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=Hulda&action=search&b=x> 31.03.2010

hinn dökkleiti,⁶⁴ Margrét – perla,⁶⁵ Ólafur, sem þýðir bæði forfaðir og afkomandi, erflingi⁶⁶ og síðast en ekki síst Steinar og Lóa sem eru býsna myndræn nöfn.

Í þýðingu barnabóka eru nöfn persóna mikilvæg. Barnið eða fullorðinn lesandi þarf að vera viss um hvernig þau eru borin fram. Sem dæmi má nefna *Le petit Nicolas* eftir René Goscinny. Pólski þýðandinn Barbara Grzegorzewska notar frönsk eftirnöfn en beygir þau ekki, þannig að auðvelt er að lesa *Pan Blédur* (Herra Blédur), með því að sleppa kommunni yfir e-inu. En franska er fræg fyrir mörg sérljóð sem ekki öll eru borin fram, þess vegna erfitt er fyrir lesanda að ákveða hvernig *Herra Mouchabièvre* hljómar.⁶⁷ Náttúrlega gæti þýðandi bætt við neðanmálgrein til að útskýra framburð nafna, en Lefevere bendir á að þessi aðferð geri bókina of fræðilega.⁶⁸

Mismunandi þýðendur nota líkar aðferðir til að þýða nöfnin í *Sögunni af bláa hnettum*. Þeir halda íslensku nöfnunum. Þar sem íslensksertákn gætu truflað lestur, vegna þess að t.d. ö eða é eru ekki í stafrófi marktungumálsins, er þeim sleppt. Í pólskri þýðingu yrði nafnið *Óli* villandi, því að ó stendur fyrir íslenskt [u]. Þegar áherslu er sleppt, þá verður *Oli* beyging *Ola*, sem er gælunafn fyrir *Aleksandra*. Þess vegna var ákveðið var að nota aðalform nafnsins og nota „O“ fyrir „Ó“- *Olafur*. Til að sýna samanburð betur var sett upp eftirfarandi tafla.

íslenska	spænska	finnska	sænska	ítalska	franska	þýska	pólska
Brimir	Brimir	Brimir	Brimir	Brimir	Brimir	Brimir	<i>Brimir</i>
Hulda	Hulda	Hulda	Hulda	Hulda	Hulda	Hülda	<i>Hulda</i>
Rökkvi	Rökkvi	Rökkvi	Rökkvi	Rökkvi	Rökkvi	Rökkvi	<i>Rökkvi</i>
Margrét	Margret	Magrét	Margret	Magrét	Magrét	Margret	<i>Margret</i>
Óli	Oli	Oli	Óli	Oli	Oli	Oli	<i>Olafur</i>
Steinar	Steinar	Steinar	Steinar	Steinar	Steinar	Steinar	<i>Steinar</i>
Lóa	Loa	Loua	Lóa	Lóa	Lóa	Loa	<i>Loa</i>

Tafla 1. Samanburður nafna í þýðingum

Allt öðru máli gegnir um nafn Glaums. Eins og áður var nefnt heitir Glaumur á pólsku *Klawy-Kosma Kosmowski*, þar sem stuðluninni var viðhaldið en merkingin breyttist aðeins.

⁶⁴ Nöfn Íslendinga <http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=r%C3%B6kkvi&action=search&b=x> 31.03.2010

⁶⁵ Nöfn Íslendinga <http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=magr%C3%A9t&action=search&b=x> 31.03.2010

⁶⁶ Nöfn Íslendinga <http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=%C3%93lafur&action=search&b=x> 31.03.2010

⁶⁷ René Goscinny. 2004. *Le Petit Nicolas. Nowe Przygody Mikołajka*. Í þýðingu Barbara Grzegorzewska. Znak, Kraków.

⁶⁸ Lefevere, André. 1992. Bls. 44.

Föðurnöfn eru ekki notuð í Póllandi, þess vegna var ákveðið að nota nafn sem er til og hljómar pólskt. *Kosmowski* samanstendur af stofni sem þýðir *geim* og viðskeyti –*ski* sem er týpískt fyrir pólsk eftirnöfn.

Í öðrum þýðingum nota þýðendur líkar aðferðir, t.d. eru *de las* eða *du* notuð í spænsku og frönsku þýðingunni en viðskeytið *-nen* í þeirri finnsk og föðurnafnið *Rymdarson* í sænskri þýðingu til að viðhalda einkennum markeftirnafna. Auk þess vísa allar þýðingar til merkingu föðurnafns *Geimmundsson*, nema sú finnska sem vísar til geimflaugar örugglega til að viðhalda stuðluninni.

Tveir þýðendur hafa ekki breytt nafninu *Glaumur*, sá ítalski og sá franski. Með því tapast einnig merking marknafns. Þar að auki er föðurnafninu ekki heldur breytt á ítölsku, þannig að nafn Glaums segir lesendum ekki neitt.

Áhugaverð er spænska þýðingin, þar sem nafn Glaums er aukið með *don* sem þýðir miklu meira en *herra* á íslensku. *Don* hefur stöðu líkari *Guðföður* í ítalskri menningu. Að mínu mati passar þetta ekki mjög vel við Frum-Glaum.

íslenska	Glaumur Geimmundsson
spænska	Don Jolgorio de las Galaxias
finnska	Riemu Rakettinen
sænska	Lajban Rymdarson
ítalska	Glaumur Geimmundsson
franska	Glaumur du Cosmos
þýska	Gaudi Galaktisch
pólska	<i>Kosma Kosmowski</i>

Tafla 2. Samanburður nafns Glaumur Geimmundsson

Mikilvægt atriði sem þýðandi þarf að hafa í huga þegar valin eru nöfn er beyging þeirra og hvort hún hljómi eðlilegt í marktungumálinu. Í pólsku eru til sjö föll: nefnifall, eignarfall, þágufall, þolfall, tækisfall, staðarfall og ávarpsfall. Vegna þess að nöfn krakkanna hljóma mjög framandi var athugað hvernig þau beygjast. Í ljós kom að þau ganga ekki öll á pólsku en til allrar hamingju notar Andri Snær nöfn aðallega til að útskýra hver sagði eitthvað, t.d. „Þetta er geimflugvél, hvíslaði Brimir“⁶⁹, þannig að nöfn koma oftast fram í nefnifalli eða þolfalli.

Næsti kafli fjallar um fleiri vandamál sem komu fram í þýðingu *Söguna af bláa hnöttinum* úr íslensku á pólsku.

⁶⁹ Andri Snær Magnason. 2003. Bls.11.

4. Vandamál í þýðingu

Helsti erfiðleikinn við þýðingu úr íslensku á pólsku er skortur hjálpargagna. Þótt til sé pólsk-íslensk orðabók eftir Stanisław Bartoszek nægir hún ekki, hvorki til að þýða *Söguna af bláa hnettimum* né til að skrifa um hana BA-ritgerð. Þess vegna var aðallega þýtt yfir ensku, sem tók lengri tíma og var stundum ruglandi.

Þegar fyrstu sex kaflarnir voru þýddir komu upp býsna mörg vandamál, m.a. tengd málfræði. Sem dæmi má nefna –st sagnir, viðtengingarátt og skort ákveðins fornafns í pólsku. Önnur vandamál fólust í þýðingu orðatiltækja, hljóðlíkingarorða og orðaleika, en um þessi vandamál verður ekki fjallað hér vegna plássleysis. Aftur á móti verða rædd samsett orð, nýyrði og menningarbundin vandamál.

4.1. Samsett orð

Samsett orð eru tíðari í íslensku og þýsku en í pólsku. Hér verður fjallað um samsett orð sem eru byggð upp af tveimur orðum og gripið verður til flokka Baldurs Jónssonar sem birtust í *Andvara* árið 1987.⁷⁰ Flokkarnir eru: stofnsamsetning, eignarfallssamsetning (eintala og fleirtala) og tengisamsetning. Ekki verður fjallað um samsett orð með for- og viðskeytum.

Samsett orð í íslensku verða aðallega borin saman við pólsku og einnig þýsku, þar sem orð á íslensku eru feitletruð og þau pólsku skáletruð. Markmiðið er að rannsaka hvaða orð í þýsku og pólsku standa fyrir samsett orð á íslensku. Ekki verða öll samsett orð sem koma fram í bókinni rædd, aðeins þau sem eru á einhvern hátt dæmigerð. Ennfremur eru þau flokkuð eftir því hvernig þau eru þýdd á pólsku. Vegna þess að þýska er skyld íslensku má búast við að samsett orð séu mjög lík og stundum eins.

4.1.1. Stofnsamsetningar

Eins og heiti flokksins segir sjálft er stofnsamsetning sett saman af tveimur stofnum án tengingar eða beygingar. Innan flokksins koma fram þrír undirflokkar: lýsingarorð, nafnorð og sagnorð.

⁷⁰ Baldur Jónsson. 1987. Íslensk orðmyndun. *Andvari* 29, 112 ár. Hið íslenska þjóðvinafélag, Reykjavík. Bls. 88-102.

4.1.1.1. Lýsingarorð

Sum samsett lýsingarorð er hægt að þýða á pólsku með einu orði, sem samanstendur af stofni nafnorðs eða sagnorðs og viðskeyti. Sem dæmi má nefna:

yvolgur	warm	<i>ciepły</i>
sólbrúnn	sonnengebräunt	<i>opalony</i>
sannkallaður	wahrhaftiger	<i>prawdziwy</i>

Oft er hægt að þýða samsett orð með einu pólsku orði, sem hefur líka byggingu og í íslensku eða þýsku. Hér má sjá samsvaranir, t.d. *z-dez-orientowa-ny* samsvarar að sumu leiti *rat-los*, þar sem bæði *-dez-* og *-los* vísa til þess að eitthvað sé ekki til eða sé neikvætt. Ennfremur vísar forskeytið *prze-* til einhvers sem er *ofur-*, en forskeytið *bez-* til þess að eitthvað sé án einhvers, einmitt eins og viðskeytið *-laus*.

ráðvilltur	ratlos	<i>zdezorientowany</i>
stórfurðulegur	wahnsinnig	<i>wirr</i>
undurfallegur	wunderschön	<i>przesłyczny</i>
hljóðlaus	lautlos	<i>bezszelестne</i>
litlaus	-	<i>bezbarwne</i>

Sumum samsettum orðum þarf að lýsa og þessi aðferð kemur oft fyrir í pólsku þýðingunni en einnig í þýsku, t.d. *þungur eins og blý*. Áhugavert er að sumum líkingum er hægt að halda að hluta til en ekki fullkomlega, bæði á þýsku og pólsku. Sem dæmi má nefna lýsingarorðið *spegilblár*, sem bæði í pólsku og þýsku er þýtt *sléttur eins og spegill*, eða *fisléttur* sem verður *léttur eins og fjöður* en ekki *fis*.

spegilblár	spiegelglatt	<i>gładki jak lustro</i>
blýþungur	schwer wie Blei	<i>ciężki jak ołów</i>
fisléttur	federleicht	<i>lekki jak piórko</i>

Samsett orð sem snerta liti er hægt að þýða með samsettum orðum bæði í þýsku og pólsku, nema hvað á pólsku kemur strik á milli þeirra.

ljósgrænn	hellgrün	<i>jasno-zielony</i>
dökkgrænn	tiefgrün	<i>ciemno-zielony</i>
dimmgrænn	dunkelgrün	<i>czarno-zielony</i>
svarthvítur	schwarzweißer	<i>czarno-biały</i>

Forskeyti eins og *stór-* eða *lang-* auka umfang orðs sem kemur á eftir. Andri Snær notar þau býsna mikið í bókinni. Á pólsku er t.d. hægt að bæta við orðinu *nad-zwyczaj*, sem þýðir eitthvað sem er meira en venjulegt.

stórskemmtilegur	wahnsinnig lustiger	<i>nadzwyczaj zabawny</i>
stórhættulegur	wahnsinnig gefährlich	<i>nadzwyczaj niebezpieczny</i>

Til eru samsett orð á íslensku sem mjög erfitt er að þýða með einu orði á pólsku. Þess vegna þarf að breyta allri setningunni, t.d. hljómar mjög óeðlilega á pólsku að hnötturinn sé „fullur af furðum og ævintýrum“⁷¹ þess vegna var þýtt svo að á hnettinum *gerast furður og ævintýri*. Ennfremur segir Andri Snær frá snarbröttum fuglabjörgum, sem einnig er erfitt að þýða, því að samsetta orðið *fuglabjarg* er ekki til á pólsku. Sleppt var orðinu *snarbrattur*, því að björg eru yfirleitt brött og einnig til að forðast rugling, og þýtt var *björg, þar sem fuglar eiga hreiður sín*. Mjög lík aðferð var notuð í setningu, þar sem orðin *langmestur* og *langhættulegastur* koma fram saman. Mjög óeðlilegt væri að þýða þau beint, þess vegna var setningin umorðuð, þannig að þessi *ævintýri komast upp á topp allra ævintýra sem höfðu gerst.*

stútfullur	wahnsinnig voll	<i>działo się na niej tyle dziwów i przygód</i>
snarbrattur	steil	<i>klify, na których ptaki miały swe gniazda</i>
langmestur	allerlängster	<i>przewyższa pod każdym względem</i>
langhættulegastur	allergefährlicher	<i>wszystkie przygody</i>

4.1.1.2. Nafnorð

Býsna mörg samsett nafnorð í íslensku er hægt að þýða með einu orði bæði á pólsku og þýsku. Eftirfarandi listi sýnir sum af þeim. Flest þeirra eru aðalform eða samsett af stofni og for- eða viðskeytum, en sum t.d. *spadochron* samsvara íslenskri og þýskri útgáfu.

eldfluga	Glühwürmchen	<i>świetlik</i>
gleðidagur	Freudentag	<i>święto</i>
pálmatré	Palma	<i>palma</i>
regnbogi	Regenbogen	<i>tęcza</i>
hauskúpa	Schädel	<i>czaszka</i>
leðurblaka	Fledermaus	<i>nietoperz</i>
þyngdarafl	Schwerkraft	<i>grawitacja</i>
afsláttur	Ausverkaufsrabatt	<i>obniżka</i>
útsala	Ausverkaufsrabatt	<i>wyprzedaż</i>
karldýr	Männchen	<i>samiec</i>
ljónynja	Löwin	<i>lwica</i>
spörfugl	Spatze	<i>wróbel</i>
reyniber	Vogelbeere	<i>jarzębina</i>
hrauneðja	Lavaschlamm	<i>magma</i>
reynitré	Vogelbeerbaum	<i>jarząb</i>
fallhlíf	Fallschirm	<i>spadochron</i>
nafnspjald	Visitenkarte	<i>wizytówka</i>
ryksuga	Staubsauger	<i>odkurzacz</i>

⁷¹ Andri Snær Magnason. 2003. Bls.5.

Ekki hægt er að þýða með einu orði samsett orð sem lýsa tæki, eins og *brauð-* eða *kjöthnífur*, þess vegna þarf að segja *hnífur fyrir brauð* eða *kjöt*. Þessi aðferð er mjög algeng í pólsku

brauðhnífur	Brotmesser	<i>nóż do chleba</i>
kjöthnífur	Fleischmesser	<i>nóż do mięsa</i>

Önnur aðferð sem hjálpar við að þýða samsett orð er að lýsa því hvernig hlutur er með lýsingarorði eða lýsingarhætti nútíðar, t.d. *falinn dalur*, *fallandi stjarna* og *gegnsólar gleraugu*. Sum þeirra, t.d. sólgleraugu, stjörnuhrap eða geimflugvél eru í pólsku fastar samsetningar. Vegna munarins á milli tungumála er mjög erfitt að þýða pólska útgáfu á íslensku, og hér tókst það tæplega.

stjörnuhrap	Sternsnuppe	<i>spadająca gwiazda</i>
leynidal	verstecktes Tal	<i>ukryta dolina</i>
sólgleraugu	Sonnenbrille	<i>okulary przeciwsłoneczne</i>
eldhali	Feuerschweif	<i>ognisty ogon</i>
geimflugvél	Raumschiff	<i>statek kosmiczny</i>
fjallganga	Bergwanderung	<i>górska wędrówka</i>
eiturslanga	Giftschlange	<i>jadowity wąż</i>
röntgengeisli	Röntgenstrahl	<i>promień rentgenowski</i>

Sum samsett nafnorð er kleift að útskyra með eignarfallsformi, t.d. *barmur gígs* eða *skin tungls*.

gígbarmur	Kraterrand	<i>skraj krateru</i>
eldgígur	Feuerkrater	<i>krater wulkanu</i>
grjóthrúga	Steinhaufen	<i>sterta kamyków</i>
ljósgeisli	Lichtstrahl	<i>smuga światła</i>
tunglskin	Mondschein	<i>blasz księżyca</i>
fossúði	Wasserfallgisch	<i>mgielka wodospadu</i>

Eins og í tilfelli lýsingarorða er ekki hægt að þýða öll nafnorð með fáum orðum og þá þarf að umorða heila setningu. *Sumardagur* gæti verið þýtt *letni dzień*, sem merkir líka kuldalegur dagur, sem passar ekki við samhengið. Þess vegna var ákveðið að skrifa: *Í sumar, á einum sólríkum degi*.

sumardagur	Sommertag	<i>Latem, pewnego słonecznego dnia</i>
-------------------	-----------	--

4.1.1.3. Sagnorð

Oft er sagt um íslensku að hún sé tungumál sagnorða, sem staðfestist af eftirfarandi dænum. Premur af fjórum sögnum á íslensku þarf að lýsa með fleiri orðum bæði í pólsku og þýsku. Sem dæmi má nefna *að bergmála*, þar sem í pólsku er aðeins til nafnorðið *echo*,

en bæta þarf við að *bergmál hljómi á milli bjarga*. Fyrir forskeytið *stein-* þarf einnig að bæta öðrum orðum við, t.d. *gleyma alveg* eða *sofa djúpt*.

hringsóla	wandern	<i>krążyć</i>
bergmála	ein Echo geben	<i>echo odbijało</i>
steingleyma	total vergessen	<i>kompletnie zapomnieć</i>
steinsofa	tief schlafen	<i>spać głęboko</i>

4.1.2. Eignarfallssamsetningar

Skemað sem kom fram í stofnsamsetningum endurtekur sig í eignarfallsamsetningum, þess vegna verða þannig samsettum orðum lýst í stuttu máli.

4.1.2.1. Eintala: nafnorð

Samsett orð sem hægt er að þýða með einu orði.

skógarrjóður	Waldlichtung	<i>polana</i>
heljarstökk	Salto	<i>salto</i>
drullupollur	Pfütze	<i>kałuża</i>

Sumum nafnorðum þarf að lýsa með lýsingarorði, t.d. *skelfilegt öskur* fyrir *skelfingaróp*. Auk þess var *lóueggi* breytt í *kornhænuegg*, því að lóa er ekki mjög algeng í Póllandí en mörg börn þekkja kornhænu. Áhugavert er að í þýskri þýðingu kemur bara fram lóa en ekki egg hennar. Annað dæmi er *súr svipur* fyrir *fylusvip*.

skelfingaróp	Angstscreien	<i>przerząźliwy krzyk</i>
lóuegg	Goldregenpfeiferei	<i>przepiórcze jajo</i>
fylusvipur	griesgrämiger Gesichtsausdruck	<i>kwaśna mina</i>
stjörnuryk	Sternenstaub	<i>gwiazdny pyl</i>
hádegisssól	Mittagssonne	<i>południowe słońce</i>
ullarteppi	Wolldecke	<i>wełniany koc</i>
heildaraæska	Gesamtjugend	<i>cała młodość</i>

Stundum þarf að nota tvö nafnorð, þar sem það seinna er í eignarfalli, t.d. *brunnur æsku* eða *tindur fjalls*.

æskubrunnur	Jungbrunnen	<i>źródło młodości</i>
fjallstindur	Berggipfel	<i>wierzchołek góry</i>
hellismunnur	Höhleneingang	<i>otwór jaskini</i>
sólarlag	Sonnenuntergang	<i>zachód słońca</i>

Stundum þarf að umorða samsett orð með setningu, t.d. á *andliti Brims birtist skelfing*.

skelfingarsvipur	wurde doch ängstlich	<i>na twarzy Brimira pojawiło się przerażenie</i>
-------------------------	----------------------	---

Þegar talað er um hluti sem eru búnir til úr einhverju eins og sulta, þarf að segja: *sulta úr marglyttu*, því að ekki hægt er að mynda samsett orð á pólsku eins og *bláberjasulta*.

marglyttusulta	Quallengelee	<i>dżem z meduzy</i>
-----------------------	--------------	----------------------

4.1.2.2. Eintala: lýsingarorð

Nokkur samsett lýsingarorð er hægt að þýða með einu orði. Hér má bæta við að bæði í íslensku og þýsku kemur fram orðið „risa“ í samsetningu við lýsingarorðið *stór*. Þar sem ekki er hægt að byggja samsett orð í þessu tilfelli í pólsku verður að nota mismunandi samheiti fyrir risa og bæta viðskeyti við til að mynda lýsingarorð.

einstakur	einzigartig	<i>wyjątkowy</i>
skilningsríkur	verständnisvoll	<i>wyrozumiały</i>
risavaxinn	riesengroß	<i>olbrzymi</i>
risastór	riesengroß	<i>gigantyczny</i>

4.1.2.3. Fleirtala

Aðeins samsett nafnorð fundust í þessum flokki. Þau er hægt að þýða með einu orði.

skjalataska	Aktenmappe	<i>aktówka</i>
--------------------	------------	----------------

Sum nafnorð í pólsku þarf að afmarka með lýsingarorði til að þýða samsett orð í íslensku. Hér erfitt er að þýða því að ekki til eru lýsingarorð hvorki um fiðrildi né eldhús. Leppar eru auk þess ekki *potta-* heldur *eldhúsleppar* í pólsku.

fiðrildaduft	Schmetterlingsstaub	<i>motyli pyl</i>
pottaleppar	Topflappen	<i>rękawice kuchenne</i>

Sum samsett orð þurfti að þýða með tveimur orðum, þar sem seinna orðið er í eignarfalli, t.d. *flug fiðrilda* eða *steinn óska*.

fiðrildaflug	Schmetterlingsflug	<i>przelot motyli</i>
óskasteinn	Wunschstein	<i>kamień życzeń</i>
skýjahnoðri	Wolkenknäuel	<i>klębki chmur</i>
mörgæsavarp	Pinguinkolonie	<i>masa pingwinów</i>
barnahópur	Kinderhaufen	<i>grupa dzieci</i>
fiðrildahellur	Schmetterlingshöhle	<i>jaskinia motyli</i>
ljónahjörð	Löwenherde	<i>stado lwów</i>
blómahaf	Blumenmeer	<i>morze kwiatów</i>
töfraduft	Zauberstaub	<i>magiczny pyl</i>

4.1.3. Tengisamsetningar

Aðeins tvær tengingasamsetningar fundust og þær er hægt að þýða eins og í þýsku með lýsingarorði, t.d. villt börn eða atviksorði, t.d. hlæja upphátt.

**villibörn
skellihlæja**

wilde Kinder
lauthals lachen

*dzikie dzieci
śmiać się w głos*

Í þýðingu samsettra orða var erfiðast að missa ekki þann ljóðræna blæ sem þau bera mjög oft. Það kemur oftast fram í lýsingarorðum þar sem þau eru mjög myndræn. Sem dæmi má nefna *fisléttur* og *yłvolgur*. Þótt hægt sé að þýða þau, hafa þau ekki sömu áhrif á lesanda.

4.2. Nýyrði

Lefevere segir að þýðandi þurfi að ákveða hvort hann geti myndað sambærilegt nýyrði í markmálinu eða haft sömu áhrif á lesanda á annan hátt.⁷² Stundum er samt ekki hægt að nota sömu aðferð vegna ólíkra málkerfa. Sem dæmi má nefna að íslensk eða þýsk samsett orð geta verið býsna löng. Á hinn bóginn er ekki hægt að mynda jafn löng orð í pólsku. Þess vegna varð að þýða samsettum orðin með nokkrum orðum hvert.

Lengstu orð sem Andri Snær myndar eru:

íslenska	þýska	pólska
geimryksugufarandsölumaður	Fahrenderweltraum staubsaugervertreter	<i>Przedstawiciel handlowy ds. kosmicznych odkurzaczy</i>
draumauppfyllingamaður	Träumeerfüller	<i>Spełniacz marzeń</i>

Tafla 3. Samanbuður starfsheita Glaums

Nafnspjald Glaums lítur mjög raunverulega út. Hlutverk þess er að láta krakkana trúa því að Glaumur sé það sem hann segir. Því hlutverki nafnspjaldsins var viðhaldið bæði í þýsku og pólsku þýðingunni. Andreas Blum notar viðskeytið –er til að mynda heiti starfs, sem er mjög algengt í þýsku, t.d. Fischer, Maler, Lehrer, Vertreter, o.fl. Einnig í pólsku myndar viðskeytið –acz með stofni sagna heiti fólks eða hluta sem gera eitthvað. Sem dæmi má nefna *pal-acz*, þar sem *palić* þýðir að *reykja*, þess vegna er þetta manneskja sem reykir. Annað dæmi er *bleikiefni* – *wybiel-acz*, þar sem *wybierać* þýðir að *bleikja*. Í þýðingunni var notað raunverulegt starfsheiti *Przedstawiciel handlowy ds. Kosmicznych odkurzaczy*, þ.e. sölumaður fyrir geimryksugur. Og svo kemur *Spełniacz marzeń* frá *spełniać* – að rætast.

Önnur nýyrði sem koma fram á nafnspjaldi Glaums eru mjög athyglisverð. Hugmynd Andra Snæ er einstök og aðeins hægt að orða hana á íslensku. Samt reyndu þýðendur að

⁷² Lefevere, André. 1992. Bls. 41.

leika sér að orð til að viðhalda bæði inntaki og formi. Algengasta skemað er að bæta við einhverju sem líkast geimi og nota svo farsíma, síma og síðu, t.d á sánsku. *Rymd-mobil*, *Rymdofon* og *Rymdsida*. Franska þýðingin er enginn orðaleikur og sú ítalska er ekki mjög skapandi. Merkileg er finnska lausnin, því bókstafurinn *q* er borinn fram eins og tungl á finnsku.

Í pólsku þýðingunni var ákveðið að nota fyrstu aðferðina en samt ekki með heilum orðum, því að samsett orð ganga oft illa í pólsku. Þannig er *Kosmórka* sett saman af *Kos-*, sem kemur af *kosmos* (geim) og *-mórrka* sem er partur af *komórka* (farsími). Einmitt var notað nýrðið *Kosmofon*, sem sett er saman af *kosmo-* og *-fon* (partur af *telefon*) og *kostrona internetowa*, þar sem bætt var *Ko-* við heimasíðu (*strona internetowa*).

íslenska	GeimSM	Geimasími	Geimasíða
spænska	Galaximovil	GalaxiFono particular	GalaxiPágina web
finnska	Q-SM	Q-puhelin	QQQ-sivu
sánska	Rymdmobil	Rymdofon	Rymdsida
ítalska	Tel	Fax	Sito inter
franska	Portable spatial	Téléphone spatial	Site cosmique
þýska	Weltraumhandy	Weltraumfon	Weltraumsite
pólska	<i>Kosmórka</i>	<i>Kosmofon</i>	<i>Kostrona internetowa</i>

Tafla 4. Samanburður upplýsinga á nafnspjaldi Glaums

Til að þýða mjög löng samsett orð, sem birtast í teikningu og línuriti sem Glaumur teiknaði til að sanna gildi þess að negla sólina fasta, eru notuð nafnorð í eignarfalli. Þess vegna höfum við: *Breyting nýtingar sólarorku* og *Samanburður punkta hámarks sólar*. Bæði hljóma mjög flókin, þannig að hlutverk samsettu orðanna breyttist ekki.

íslenska	þýska	pólska
sólarnýtingarstaðalbreyting	[sleppt í þýðingu – mynd er ekki til]	<i>Zmiana wykorzystania energii słonecznej</i>
hámarkssólarstundasamanburður	[sleppt í þýðingu – mynd er ekki til]	<i>Porównanie punktów górowania słońca</i>

Tafla 5. Samanburður upplýsinga á teikningu og línuriti Glaums

Í þýðingu nýrða var erfiðast að viðhalda hlutverkinu, sem Andri Snær ætlaði sér. Stærsta vandamálið felst í muninum á milli tungumála, en samt tókst að mynda trúverðuga pörun, sem hljómar vel í marktextanum.

4.3. Menningabundin vandamál

Margir þýðingafræðingar hafa fjallað um menningarbundin vandamál í þýðingu. Samkvæmt Venuti á þýðandi að ákveða hvort framandi fyrirbæri eigi að vera framandi í marktextinum eða aðlöguð markmenningunni.⁷³

Í *Sögunni af bláa hnettinum* eru mörg dæmi um slík vandamál. Andri Snær virðist stundum vilja hneyksla erlendan lesanda, ögra honum einhvern veginn. Fyrst og fremst veiðir Hulda sel, sem bæði í þýskri og pólskri menningu er býsna framandi og einnig skelfilegt, því að selur er álítið sætt dýr. Andreas Blum ákvað að sleppa selnum alveg en skildi eftir kanínu, því að villtar kanínur eru algengar a.m.k. í Norður-Þýskalandi. Aftur á móti var ákveðið í pólsku þýðingunni að setja villisvín í stað sels til að viðhalda veiðihæfileikum Huldu og þyngd pokans. Kanína varð héri, því að hann er villtur en kanína er algengt gæludýr.

Annað dæmi er *Nilfisk* ryksuga sem allir hljóta að þekkja á Íslandi. Í Póllandi gæti *Electrolux* haft sömu stöðu en þýðanda var bent á það gildi ekki allstaðar í Póllandi. Þess vegna er þessi ryksuga bara mjög gömul ryksuga. Það sama var gert í þýsku þýðingunni.

Dæmi sem tengt er íslenskum bókmenntaheimi er heimasíða sem birtist á nafnspjaldi Glaums og vísar til útgefanda bókarinnar *Máls og menningar* með bókstöfunum *mm*. Áhugavert er að í spænsku, ítölsku og þýsku þýðingunni hafa þýðendur hvorki breytt útgefanda né *.is* sem vísar til Íslands en ekki Spánar, Ítalíu eða Þýskalands. Þeim mun merkilegra er að merkilegt að annar þýðandi spænsku útgáfunnar, Kristinn R. Ólafsson, er íslenskur. Á hinn bóginn hafa finniski og sænski þýðandinn alveg skilið menningaorðaleik Andra Snæs og nota nöfn útgefanda þeirra. Í frönsku útgáfunni var bara breytt landinu en ekki útgefanda. Eftir samanburð allra þýðinga var ákveðið að nota nafn útgefanda og *com.pl* sem útgefandinn notar í raun og veru en ekki *.pl* sem er algengast í Póllandi.

íslenska	www.glaumur.mm.is
spænska	www.jolorio.mm.is
finnska	www.penikarhu.fi
sænska	www.kabusabocker.se/lajban
ítalska	www.glaumur.mm.is
franska	www.glaumur.mm.fr
þýska	www.gaudi.mm.is
pólska	www.mediarondzina.com.pl/kosma

Tafla 6. Samanburður heimasíðu Glaums

⁷³ Oittinen, Riitta. 2000. Bls. 74.

Tvö síðustu dæmin um menningarbundin vandamál tengjast íslenskri náttúru. Fyrst kemur grágrýti. Í Póllandi og Þýskalandi finnst það en þótt það sé notað m.a. í vegagerð er það ekki mjög þekkt af almenningi. Þess vegna var ákveðið að nota almennt heiti *zwir* sem þýðir *möl* eins og *Kieselstein* á þýsku.

Annað dæmi tengt náttúru eru fossar, sem á Íslandi hafa verið býsna umdeildir vegna orku sem þeir geta framleitt. Viðhorf sumra Íslendinga til fossa er að þeir séu gagnslausir, allir eða enginn eigi þá og þess vegna væri betra að græða á þeim. Þeirrar skoðunar eru kannski fáir Pólverjar og Þjóðverjar þótt þeir séu fylgjandi virkjunum. Aftur á móti er örugglega til fólk sem hefur þurft að flytja vegna stíflubygginga. Þessi deila snertir ekki alla þjóðina, þess vegna hefur fossúði sem Glaumur setur í dós ekki eins sterkt áhrif á lesanda þýsku eða pólskru þýðingarinnar.

Í þýðingu var þess gætt að taka til greina allar óbeinar menningatilvísanir. Svo var metið hvaða áhrif þær höfðu á viðtakanda marktextans og ákveðið hvort hægt væri að þýða þær beint, breyta þeim eða sleppa. Í fyrstu sex köflunum var engu sleppt en nokkru var breytt, t.d. sel og grágrýti. Að mínu mati hjálpa þessar breytingar lesanda að taka við textanum en breyta ekki hlutverki hans.

Lokaorð

Í þessari ritgerð hefur verið fjallað um þýðingu almennt, þar sem skoðanir fræðimanna um m.a. jafngildi voru ræddar. Ennfremur var sagt frá einkennum barnabóka og þýðinga þeirra. Síðast en ekki síst var þýðing fyrstu sex kafla *Sögunnar af bláa hnettinum* eftir Andra Snæ Magnason skoðuð.

Áður en byrjað var að þýða á pólsku voru fleiri þýðingar skoðaðar til að sjá hvaða aðferðir aðrir þýðendur notuðu, læra af þessu og velja bestu aðferðirnar. Þótt höfundur kunni aðeins þýsku nógu vel til að meta þýðinguna, gat hann einnig lært af öðrum þýðingum. Í ljós kom að aðrir þýðendur nota mjög oft svipaðar aðferðir og hafa greint frumtextann mjög vel, en samt voru til undantekningar, þar sem þýðandi var ekki nákvæmur og trúr höfundi frumtextans.

Þýðingin fór fram í samræmi við kenningar um þýðingu barnabóka, sem kynntar voru í fyrstu þemur köflum. Fyrst og fremst var frumtextinn greindur. Svo var þess gætt að þýða eins nákvæmlega og hægt var til að vera trúr höfundi og markmiði hans. Á hinn bóginn var alltaf hugsað til lesanda, bæði barna og foreldra þeirra, til að aðlaga innihaldið og formið fyrir markmenninguna. Sérstaklega var þess gætt að flutningur textans yrði þægilegur og að textinn hljómaði vel á pólsku.

Í þessari vinnu komu fyrir mörg vandamál sem kynnt voru í fjórða kafla. Þau voru tengd samsettum orðum, nýyrðum og muninum á milli menningarheima. Flest samsett orð úr þýdda hlutanum voru flokkuð eftir skilgreiningu Baldurs Jónssonar. Þýðingu þeirra á pólsku og þýsku var svo bætt við og borin saman við íslensku útgáfuna. Hið sama var gert með nýyrði og menningarbundin vandamál.

Hins vegar var ekki fjallað var um fleiri vandamál sem komu upp í þýðingu. Sem dæmi má nefna mun á milli málfræðikerfa, þar sem viðtengingaháttur eða –st sagnir eru notaðar á allt annan hátt. Auk þess komu í frumtextanum fram nokkur orðatiltæki og margir orðaleikir. Þar á ofan lék Andri Snær sér einnig með hljóðlíkingarorð. Öll þessi vandamál voru leyst en um þau var ekki fjallað í ritgerðinni vegna plássleysis.

Áætlað er að þýða alla *Söguna af bláa hnettinum* eftir Andra Snæ Magnason og, ef hægt er, gefa hana út í Póllandi. Greining vandamála sem voru ekki rætt í þessari ritgerð gætu verið efni fyrir MA-ritgerð eða greinar í blöðum sem fjalla um þýðingar eða barnabókmenntir.

Heimildaskrá

Andri Snær Magnason. 2003. *Sagan af bláa hnettinum*. Mál og menning, Reykjavík.

Andri Snær Magnason. 2001. *La historia del planeta azul*. Kristinn R. Ólafsson og Sol Álvarez þýddu á spænsku. Ediciones Omega, S.A, Barcelona

Andri Snær Magnason. 2002. *Il pianeta blu*. Maria Cristina Lombardi þýddi á ítölsku. Postfazione di Antonio Faetti, Milano.

Andri Snær Magnason. 2003. *Les enfant de la planète bleue*. François Emion þýddi á frönsku. Gallimard Jeunesse, [án borgar].

Andri Snær Magnason. 2003. *Berättelsen om den blå planeten*. John Swedenmark þýddi á sænsku. Kabusa Böcker, Ystad.

Andri Snær Magnason. 2006. *Tarina sinisestä planeetasta*. Tatja Pirinka þýddi á finnsku. Pieni karhu, Kärkölä.

Andri Snær Magnason. 2007. *Die Geschichte vom blauen Planeten*. Andreas Blum þýddi á þýsku. Leiv Leipziger Kinderbuchverlag GmbH, Leipzig.

Ástráður Eysteinsson. 1996. *Tvímæli. Þýðingar og bókmenntir*. Bókmenntafræðistofnun/Háskólaútgáfan, Reykjavík.

Baldur Jónsson. 1987. Íslensk orðmyndun. *Andvari* 29, 112 ár. Hið íslenska þjóðvinafélag, Reykjavík. Bls. 88-102.

Bassnett-McGuire, Susan. 1980. *Translation studies*. Methuen, London, New York.

Egill Helgason. 2010. *Kiljan*. Sjónvarpið, 03. mars.

Lefevere, André. 1992. *Translating literature. Practice and theory in a comparative literature context*. The modern language Association of America, New York.

Gardner, Anthony. [Án árs] Children´s Literature in Translation. *Europe in Theuk*. Sótt 30. janúar 2010 af <http://www.europe.org.uk/index/-/id/136/>

Goscinny, René. 2004. *Le Petit Nicolas. Nowe Przygody Mikolajka*. Barbara Grzegorzewska þýddi á pólsku. Znak, Kraków.

Inga Ósk Ásgeirsdóttir. 2002. Flugfrelsi? *Börn og menning*. 15(1) bls. 29-30.

Margrét Tryggvadóttir. 1999. Setið í kjöltunni. Um myndbækur sem bókmenntaform, greiningu þeirra og sérstöðu íslenskra myndbóka. *Raddir barnabókanna*. Ritstj. Silja Aðalsteinsdóttir. Mál og Menning, Reykjavík. Bls. 101-136.

Munday Jeremy. 2001. *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. Routledge, London, New York.

Oittinen Riitta. 1999. Kinderliteratur. *Handbuch translation*, bls. 250-253. Ritstj. Mary Snell-Hornby, Hans G. Hönig, Paul Kußmaul, Peter A.Schmitt. Paul Kußmaul þýddi Stauffenburg-Verlag. Tübingen.

Oittinen Riitta. *Translating for children*. 2000. Garland Publishing, New York, London.

Reiss, Katharina. 1995. Von Kaninchen, Vögeln und Bandwürmchern, oder Übersetzen – was heißt das eigentlich? *Grunfragen der Übersetzungswissenschaft. Wiener Vorlesungen*, bls. 19-28. Ritstj. Mary Snell-Hornby og Mira Kadric. WUV Universitätsverlag, Wien.

Robinson, Douglas. 2007. *Western translation theory from Herodotus to Nietzsche*. St. Jerome Publishing, Manchester.

Samuelsson-Brown, Geoffrey. 1993. *A practical guide for translators*. Multilingual Matters, Clevedon, Philadelphia, Adelaide.

Shavit, Zohar. 1986. *Poetics of Children's Literature*. The University of Georgia Press, Athens, London.

Tabbert, Reinbert. 2002. Approaches to the translation of children's literature. A review of critical studies since 1960. *Target* 14(2). Bls.303-351.

Nöfn Íslendinga sótt 31.03.2010.

<http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&action=search&sw=Brimir>

<http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=Hulda&action=search&b=x>

<http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=r%C3%B6kkvi&action=search&b=x>

<http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=margr%C3%A9t&action=search&b=x>

<http://snara.is/vefbaekur/g.aspx?dbid=36&sw=%C3%93lafur&action=search&b=x>

Sagenhaftes Island sótt 07.05.2010

<http://www.sagenhaftes-island.is/media/pdf/polskarthydingar.pdf>

Andri Snaer Magnason

HISTORIA BŁĘKITNEJ PLANETY

Z języka islandzkiego tłumaczyła
Aleksandra M. Cieślińska

Błękitna planeta

Pewnego razu w odległym kosmosie była sobie błękitna planeta. Na pierwszy rzut oka była to całkiem zwyczajna błękitna planeta i jest mało prawdopodobne, że jakikolwiek astronom lub astronauta poświęciłby jej choć odrobinę uwagi. Każdego dnia słońce i księżyc robiły jedno okrążenie wokół niej, wiatr hulał wśród jej traw i kwiatów, a wodospady opadały z wysokich gór prosto do głębokich wąwozów. Po niebie płynęły kłęski chmur, a nad nimi świeciły gwiazdy. Na planecie znajdowały się kraje różnej wielkości i rodzaju. Każdy z nich otaczało morze, które czasem było gładkie jak lustro, a czasem szare i tak wzburzone, że fale rozbijały się o brzeg, rozpadając się na piasku na tysiące kropel.

Na błękitnej planecie było jednak coś, co wyróżniało ją od innych. Mieszkali na niej tylko dzieci. Oczywiście były też tam rośliny i zwierzęta, lecz przede wszystkim dzieci każdego wzrostu i budowy: małe dzieci i duże dzieci, grube i chude. Niektóre z nich były tak samo dziwne jak to dziecko, które widzisz w lustrze. Na planecie mieszkało więcej niż setki dzieci, powiedzmy, że były ich niezliczone ilości.

Ponieważ na planecie nie mieszkali żadni dorosły, dzieci nie były od nikogo zależne. Nikt też nie przydzielał im żadnych zadań. Właściwie były to dzikie dzieci. Jadły, kiedy odczuwały głód, szły spać, kiedy były zmęczone, a w międzyczasie bawiły się i nikt im w tym nie przeszkadzał. Jednak w żadnym wypadku nie można tego odbierać jako krytyki wobec dorosłych. Wielu z nich jest całkiem w porządku.

Błękitna planeta była piękna, ale i niebezpieczna. Żaden dorosły nie mógłby na niej mieszkać, nie siwiejąc i nie marnując ze zmartwień i stresu, ponieważ działało się na niej tyle dziwów i przygód. Dlatego też żaden dorosły nie wylądował na błękitnej planecie od czasu, kiedy pamiętają najmłodsze dzieci. Również astronomowie nie odważyliby się za żadne skarby świata skierować swych teleskopów w jej kierunku.

Ktoś mógłby zapytać: „Skąd pochodzą te dzieci? Jak się rozmnażają? Czy nigdy nie dorastają? Jak powstają, skoro na planecie nie mieszka żaden dorosły?” Odpowiedź jest prosta: nikt tego nie wie. Tak jak już wcześniej powiedziałem, naukowcy nie interesują się za bardzo błękitną planetą i nigdy jej całkowicie nie zbadali. Wiadomo o niej tyle, że mieszka na niej niezliczona ilość dzikich dzieci, które się nie starzeją. Z niewyjaśnionych powodów w ich sercach płynie nie wyczerpujące się źródło młodości, dlatego też mogą dożyć nawet wielu set lat.

Życie na błękitnej planecie to pasmo niezliczonych przygód. W niektórych krajach można było biegać w ciemnościach za świetlikami lub wspinać się na skały i skakać z nich do ciepłego morza. W innych, zbierać muszle na plaży i obserwować żółwie morskie, wychodzące na ląd, by złożyć jaja. Były też i klify, na których ptaki miały swe gniazda

oraz lodowce, które z wielkim hukiem pełzały w stronę morza. Rosły tam też jasno-zielone lasy, w których mieszkały papugi i tygrysy. Wieczorami, gdy wstawały wilki, lasy robiły się ciemno-zielone. Nocą zaś, kiedy między gałęziami drzew, pajęki z owłosionymi odnóżami wiły swe pajęczyny oraz gdy budziły się nietoperze, lasy stawały się czarno-zielone.

Raz do roku na błękitnej planecie miało miejsce niesamowite wydarzenie. W Świetlistej Górze, przez wąski korytarz wdzielała się do wielkiej jaskini maleńka smuga światła. To nie była żadna zwyczajna jaskinia, gdyż po brzegi wypełniały ją śpiące motyle. Światło wlewało się do jaskini i padało na wielobarwne skrzydła motyli, wywołując nadzwyczajne zjawisko. Motyle budziły się ze snu. Najpierw bardzo powoli i delikatnie trzepotały skrzydełkami, a potem wzbiły się w powietrzu jeden po drugim, wylatywały przez otwór jaskini i leciały w ślad za słońcem przez cały dzień. Okrążając całą planetę, frunęły przez lądy i morza, góry i doliny, by później wrócić do jaskini, zasnąć i spać, aż do następnego roku.

Przelot motyli był największym zjawiskiem na błękitnej planecie - prawdziwym świętym. Wszystkie dzieci kładły się wtedy na plecach i przyglądały się, jak niebo wypełnia się wielokolorowymi motylami, które podążając za słońcem, znikają za horyzontem.

Jednak historia, którą opisuję, przewyższa pod każdym względem wszystkie przygody, które miały miejsce na planecie. I chyba żadne dziecko nie mogło przewidzieć, że mu się przydarzy.

Początek historii

Wszystko rozpoczyna się na krótko przed wielkim przelotem motyli na małej wyspie, znajdującej się na głębokim morzu. Latem, pewnego słonecznego dnia, Brimir przechadzał się po czarnej plaży. Włócząc się, zbierał muszle, a czasem płaskie kamienie, których potem używały do puszczenia kaczek na morzu. Szedł powoli przez lęgowisko pingwinów, przeciskając się przez ich duży tłum. Bardzo uważał, żeby nie nadepnąć na jaja.

Brimir zamierzał spotkać się z Huldą, swoją przyjaciółką, by pokazać jej nadzwyczaj ładny kamień, który znalazł u podnóża Najwyższej Góry. Złotowłosa głowa Brimira wystawała ponad czarno-białą masą pingwinów. Kiszki grały mu marsza, ponieważ zupełnie zapomniał o jedzeniu podczas swojej górskiej wędrówki. Spojrzał na apetycznie wyglądające jaja, wystające spod pingwinich kuprów. Aż pociekła mu ślina. Jednak gdy napotkał gniewne spojrzenie pingwinów, zdecydował zostawić je w spokoju. W końcu on był jeden, a ich zapewne wiele tysięcy i mimo że nie umiały latać, miały dzioby ostre jak brzytwa.

Brimir spostrzegł Huldę, swoją przyjaciółkę, która taszczyła za sobą duży, ciężki worek. Podbiegł do niej.

- Cześć – powiedział Brimir. – Co masz w tym worku?
- Tylko dzika.
- Tylko dzika?
- Tak, tylko dzika, ale też pomarańcze i dwa zajęce.
- Ale psychota! Sama upolowałaś dzika?
- Phi, to nie było wcale trudne. Nie był aż taki duży, więc ogłuszyłam go gałęzią – powiedziała Hulda i puknęła Brimira lekko w głowę.
- Mam ci pomóc go nieść?
- Tak, poproszę.

Szli powoli po plaży, ciągnąc za sobą worek, który zamazywał ich ślady na piasku. Wdrapali się na pagórek, z którego roztačzał się widok na morze i czarną plażę w zatoce z

palmami. Zamierzali tam przygotować jedzenie. Nazbierali suchych pieńków, rozpalili ognisko i upiekli całego dzika. Gdy się najedli, usiedli na piasku i patrzyli na zachód słońca. Potem położyli się na plecach i przyglądali się coraz jaśniejszym gwiazdom na coraz ciemniejszym niebie.

- To jest z pewnością najpiękniejszy i najfajniejszy dzień, jaki kiedykolwiek przeżyłam – wyszeptała Hulda i uśmiechnęła się.
- Racja, jest jeszcze fajniejszy niż najfajniejszy dzień, który przeżyłem dotychczas, czyli do wczoraj – powiedział Brimir.
- A co robiłeś wczoraj?
- Nic szczególnego, ale i tak byłem zadowolony – odpowiedział Brimir z lekkim uśmiechem.
- I niedługo przyleciały motyle – powiedziała Hulda i rozpromieniała.
- Już się nie mogę doczekać.

Brimir pokazał Huldzie kamień, który znalazł na górze. Ależ on błyszczał. Niczym tysiąc tęcz. I jak milion gwiazd.

- Ojej, ale śliczny!
 - Jest dla ciebie – oznajmił Brimir.
 - Nie, nie mogę – zaprotestowała Hulda – jest zbyt ładny.
 - No co ty, chcę, żeby był twój – powiedział Brimir.
- A ponieważ Hulda wiedziała, że lepiej jest dawać niż brać, postanowiła przyjąć kamień, by uradować tym Brimira.
- Co to za kamień?
 - Wydaje mi się, że to jest kamień życzeń.
 - Mogę sobie coś zażyczyć? – spytała Hulda, śmiejąc się.
 - Tak, jeśli chcesz – odpowiedział Brimir – ale wtedy kamień zamieni się w zwykły żwir.
 - Mogę więc mieć tylko jedno życzenie?
 - Tak, jedno jakie tylko chcesz.

Hulda milczała przez dłuższą chwilę. Wytężyła umysł i próbowała puścić wodze wyobraźni.

- Nic mi nie przychodzi do głowy. Nie wiem, co mam sobie życzyć.
- Nic? – spytał Brimir.
- Mam co jeść i mam wielu przyjaciół, bo tu wszyscy jesteśmy przyjaciółmi, lecz zawsze miałam tylko jedno życzenie – powiedziała Hulda.
- No jakie?
- Zawsze chciałam, żeby mój najlepszy przyjaciel dał mi prześliczny kamień. I teraz to marzenie się spełniło!

Hulda uśmiechnęła się wstydliwie i pocałowała Brimira w policzek, trzymając kamień ostroźnie, niczym przepiórcze jajo.

- Ale strasznie dziwna gwiazda – powiedział nagle Brimir.
- Gdzie? – spytała Hulda.
- Tam! – krzyknął Brimir.
- To chyba wcale nie jest gwiazda – powiedziała Hulda i przetarła oczy.

Gwiazda ta nie wisiała bez ruchu w kosmosie, lecz pędziła, ciągnąc za sobą ognisty ogon. Czasem zataczała koła i pętle. Napisała też coś na niebie czerwonymi literami.

- A-L-E B-Ę-D-Z-I-E U-B-A-W – przeliterowała Hulda.
- Ale będzie ubaw? Co to jest za spadająca gwiazda?

Nagle gwiazda przestała zataczać w powietrzu koła i zaczęła kierować się prosto na błękitną planetę! Odgłosy, które dochodziły z jej strony, były coraz bardziej doniosłe.

Brimir i Hulda przytulili się mocno do siebie.

- O rety! Czy to jest meteoryt czy kometa?

- To jest na pewno spadająca rakieta kosmiczna!
Rakieta zbliżała się z coraz większą prędkością. Zapanowała niesamowita jasność. W konarach drzew obudziły się ptaki i uciekły z wielkim wrzaskiem tam, gdzie pieprz rośnie. Wiewiórki schowały się do mysich nor. Ryby ukryły się w glonach, a Brimir i Hulda zamknęli oczy i położyli się twarzą do piasku.

- Ona leci prosto na nas! – krzyknęła Hulda. – Zaraz nas zmiażdży!
- Trzymaj się mnie mocniej – wyszeptał Brimir.
Hulda tak mocno trzymała Brimira, że aż go prawie udusiła. Potem nastąpił wielki wybuch.

BUUUUMM!

Jego odgłos uderzył z łoskotem w góry, a echo odbijało go między nimi. Piasek i kamienie wirowały po plaży.

Brimir i Hulda leżeli bez ruchu, a w uszach wciąż huczało im od eksplozji. Wstali ostrożnie i strzepnęli z siebie kurz. Tam gdzie rozbiła się rakieta, utworzył się głęboki krater. Podeszli powoli na skraj krateru i spojrzeli w dół. Właściwie nic nie było widać, ze względu na kurz, lecz na samym dniu można było dostrzec błyszczącą kopę złomu.

- To wygląda zupełnie jak stary odkurzacz – powiedziała Hulda.
- To jest statek kosmiczny – wyszeptał Brimir.

Statek leżał w kompletnym bezruchu. I nagle rozległo się ciche stukanie: stuk, puk, puk, tak jakby ktoś próbował wydostać się przez drzwi rakiety.

- Od wieków nikt nie przybył do nas z kosmosu – powiedziała Hulda.
A ktoś ciągle walił we właz, dużo mocniej niż dotychczas.

STUK! PUK! PUK!

- Mam nadzieję, że to nie jest kosmiczny potwór – wyszeptał Brimir.
Nagle usłyszeli okropny krzyk, a ktoś z całej siły uderzył we właz, który w końcu spadł z wielkim hukiem. W drzwiach pojawiła się olbrzymia, cienista postać, która gapiła się w ciemność.

Kosmiczny potwór

Brimir i Hulda biegli przez noc, ile mieli sił w nogach, by ostrzec inne dzieci przed kosmicznym potworem. Jedynie księżyc oświetlał im drogę, choć czasem znikał za chmurami lub palmami. Biegli przez pola i lasy, wzduż rzeki i przez pustynie. Przez cały czas krzyczeli i nawoływali:

- Strzeźcie się kosmicznego potwora! Przyleciał kosmiczny potwór!
Dzieci, które obudził hałas, przestraszone krzyczały w ciemności:
- Gdzie jest ten kosmiczny potwór?
- Na plaży z czarnym piaskiem! Uważajcie! Ukryjcie się!
- Jak wygląda ten potwór? – pytali niektórzy.
- Wydaje mi się, że jest czarny! – krzyknęła Hulda i pobiegła dalej.
- Tak, był czarny i owłosiony. Miał też cztery głowy izęby ostre jak noże! – dodał Brimir.
- Noże do chleba czy do mięsa? – zapytał Olafur filozof.
- Nie jesteśmy pewni. Właściwie potwór był tylko czarny – sprostowała Hulda i pociągnęła za sobą Brimira.

I zanim jeszcze pobiegli dalej, wrzasnęli do reszty dzieci:

- Nie zbliżajcie się do Czarnej Plaży!
W ciągu nocy wiadomość rozniosła się na całą wyspę lotem błyskawicy i wzbudziła strach w każdym sercu. Wszyscy wiedzieli już o potworze, ale nikt się nie zgadzał co do jego

wyglądu. Niektórzy mówili, że jest czarny i owłosiony, a na dodatek mógłby zjeść jednym kęsem całą planetę z lasami, jeziorami i wszystkimi zwierzętami. Inni mówili, że ma dziesięć głów z osiemnastoma oczyma, które prześwietlały góry dzięki promieniom rentgenowskim. Wszyscy wyobrażali sobie, jak okropnie byłoby znaleźć się w żołądku takiego potwora, być zmiażdżonym i strawionym w jego wnętrznościach, gdzie zapewne panuje okropny smród i jest mnóstwo śluzu.

Po wyczerpującym biegu Brimir i Hulda byli śmiertelnie zmęczeni. Zasnęli na leśnej polanie pod pachnącym świerkiem.

Huldę obudził przeraźliwy krzyk Brimira.

- Ojej, ale miałem straszny sen! Kosmiczny potwór wyjął nasze serca, a w ich miejsce włożył mnóstwo piór, które tak mnie gilgały, że nie mogłem przestać się śmiać. Kiedy mnie pozerał, przeżuwał mnie setki razy, bo jego mama-potwór nauczyła go dobrze gryźć jedzenie. I w końcu, jak mnie połknął, zobaczyłem w jego żołądku mnóstwo dżemu z meduzy. A ja nawet nie lubię śledzi.

Hulda pokiwała głową.

- Ty i te twoje pokręcone sny.
- Wydaje mi się, że za długo spaliśmy – powiedział Brimir i wyjął sobie z oczu śpiochy. – Znajdźmy inne dzieciaki, zanim je zje potwór.

Dzieci szły długo, długo przez las. Mimo, że nastął już dzień, nie widziały ani jednego dziecka. Nie było żadnych dzieci nad rzeką, ani na połoninie. Nie było żadnego dziecka w dolinie, ani u podnóża góry. Brimir i Hulda krzyczeli i nawoływali, ale nikt im nie odpowiadał oprócz małp na drzewach i szelestu liści.

- Wydaje mi się, że potwór zjadł naszych przyjaciół – zaszlochał Brimir.
- Znajdę gałąź, którą ogłuszyłam dzika – powiedziała Hulda – i ogłuszę kosmicznego potwora.

Hulda wymachiwała rękoma i o mały włos nie ogłuszyła Brimira. Zakradli się na Czarną Plażę, skąd dochodził okropny hałas.

- Cicho... – wyszeptał Brimir i nasłuchiwał uważnie. – Czy to nie jest czasem dźwięk chrupania czaszek i wysysania z nich mózgu?
- Mi to raczej brzmi jak śmiech – powiedziała Hulda.
- O nie! – krzyknął Brimir – Czyli to nie jest tylko jeden kosmiczny potwór, lecz cała gromada strasznych, śmiejących się potworów kosmicznych, które są bardziej niebezpieczne niż wszystkie wilki, wszystkie lwy i wszystkie jadowite węże razem wzięte! I tak, trzęsąc się, zeszli na czworakach na skraj plaży i spojrzeli z góry na krater, tam gdzie rozbił się kosmiczny statek. Ich oczom ukazał się niesamowity widok.

Kosma

- Co to jest? – zapytał zdziwiony Brimir.
- Potwór jest jak przerośnięte dziecko! – wydusiła Hulda przez ścisnięte gardło.
- Wydaje mi się, że wiem, co to jest – oznał Brimir. – To mógłby być dorosły. Oni są podobno tacy wielcy.

Ten dorosły człowiek był z pewnością nadzwyczaj zabawny, ponieważ wokół niego siedziała większość ich przyjaciół. I śmiali się w głoś! Wszyscy patrzyli na tego dziwnego pana, który siedział na czubku powyginanej rakiety. Miał na sobie koszulę w kwiatki, a w ręce szarą aktówkę. W żadnym stopniu nie przypominał kosmicznego potwora.

- Czy dorosli nie są czasem niebezpieczni? – spytał Brimir.

- Niektórzy na pewno są nadzwyczaj niebezpieczni, ale ten wygląda na zabawnego – odpowiedziała Hulda.

Brimir i Hulda odetchnęli z ulgą, ale też zawstydzili się trochę. Niesłychanie niebezpieczny potwór okazał się niesłuchanie zabawnym człowiekiem. Podkradli się do krateru, do innych dzieci. Brimir usiadł obok swojego przyjaciela Rokkviego, który śmiały się w głos.

- Kto to jest? – spytał Brimir.
- Ciiiiiiiiicho, słuchaj.

- CZEEEEEEEEEŚ DZIECIAKI, jestem KOSMA TRYSSSSSSSSSSSSSSSKAJĄCY RADOŚCIĄ i jestem najbardziej WYSSSSSSSTRZAŁOWYM człowiekiem na świecie i mogę WSZYSSSTKO, mówię serio, bo jestem NAJBARDZIEJ ODLTOOOOOOOOOOOOWYM facetem, który POSSSSSSSTAWIŁ nogę na tej błękitnej planecie!

Kosma rozdał dzieciom swoje wizytówki.

Kosma Kosmowski

Przedstawiciel handlowy ds. kosmicznych odkurzaczy

lecz głównie

Spełniacz marzeń
i Rozweselacz

Kosmórka: 763-8381-9599-9383-8993-3444

Kosmofon: 160-5070-5855-5589-3453

Kostrona internetowa: www.mediaronia.com.pl/kosma

- Spełniacz marzeń?
- Przedstawiciel handlowy do spraw kosmicznych odkurzaczy?
- O kurczę, ale dziwny zawód – powiedziała Hulda.
- Ale z was szczęściorze! Zostaliście wybrani do wzięcia udziału w WYJĄTKOWEJ PROMOCJI! – wołał Kosma – Spełnię wasze najskrytsze marzenia.
- Jak to jest możliwe? – spytał Olafur filozof.
- Nocą, gdy zasypiacie, budzą się wasze sny. Niczym małe robaki skradają się do waszych uszu i całą noc chodzą po głowie, opowiadając zadziwiające opowieści. Czasami te historie są tak zabawne, że człowiekowi nie chce się budzić. Czasem jednak są tak przerażające, że człowiek najchętniej by już nigdy nie zasypiał. Ja znam sposób, by najzabawniejsze sny stały się rzeczywistością.
- Jesteś całkowicie pewien, że sny mogą się urzeczywistnić? – zapytał Brimir – Moje sny są, w rzeczy samej, bardzo dziwne.

Dzieci spojrzały na Brimira i się zaśmiały. Wiele razy opowiadał im z rana swoje sny i naprawdę były przedziwne.

- Jak na przykład sen o latających pingwinach i ten koszmar o gadającym drzewie – powiedziała rozbawiona Hulda.

Kosma spojrzał na grupę dzieci i uśmiechnął się.

- Jak się nazywasz, młody człowiek?
- Brimir.

- Nie ma na co czekać, mój Birgirze. Zacznę od przekształcenia cię w latającego pingwina.

Kosma odwrócił się od Brimira i zaczął wymachiwać rękoma.

- Sensaladim, zmień się w latającego pingwina...

Dzieci przyglądały się temu wszystkiemu z zadziwieniem, a na twarzy Brimira pojawiło się przerażenie. Zamknął oczy i czekał na to, co się miało stać. A wtedy Kosma zaczął się śmiać i zrobił salto w dół ze swojej rakiety.

- Nie, to był tylko żart. Spełnię wasze najzabawniejsze sny, a nie te najdziwniejsze. Wasze życie stanie się o wiele zabawniejsze.

Dzieci zachichotały.

- Chcesz sprawić, by nasze życie było zabawniejsze? Chyba jesteś na niewłaściwej planecie, bo nasze życie jest wspaniałe. Nie może być już bardziej zabawne.

- Zobaczmy – powiedział Kosma. – Co najbardziej lubicie robić?

Rokkvi odpowiedział jako pierwszy.

- Najbardziej lubię kiedy jest pełnia księżyca. Wtedy biorę moją siatkę na nietoperze i idę na wschód, na stromą skałę, słucham wiatru i szumu morza. Siadam sobie na samym szczycie skały i czekam, aż nietoperze wygramolą się ze swoich kryjówek i będą szybowały w blasku księżyca i ssały krew fok, które śpią na dole, na kamieniu. Potem łapię w siatkę kilka nietoperzy i piekę ichmięso, a ze skrzydeł robię czapki z daszkiem.

- A mnie się najbardziej podoba wspinanie na wierzchołki gór i patrzenie z góry na naszą krainę. Najbardziej chciałbym się wspiąć na Najwyższą Górę – powiedział Steinar, widząc swój sen oczyma wyobraźni.

- Mnie się najbardziej podoba, kiedy z nieba leje deszcz i można wtedy huśtać się na drzewach i skakać do błotnistych kałuż, a kiedy już jestem brudna po sam czubek głowy, mogę się wtedy umyć w mgiełce wodospadu. I znów jestem czysta – powiedziała Margret i uśmiechnęła się nieco zawstydzona.

I tak dzieci opowiadały dalej, aż usłyszały okropne ziewanie.

Kosma ziewnął.

- Ach, przepraszam, drogie dzieci, ale to jest takie nudne i mało interesujące, że prawie zasnąłłem. Czy naprawdę nie robicie nic fajnego?

Dzieci popatrzyły jedno po drugim zdziwionym wzrokiem.

- Ale to jest fajne.

- No tak, nam się to podoba!

- Nie, ja mówię o czymś SUPER-ODLOTOWYM – powiedział Kosma. – Ależ wy jesteście strasznie zacofani.

Przez chwilę panowała cisza. Lecz nagle Hulda się ożywiła.

- Dzieciaki, zapomnieliśmy o czymś najwspanialszym! Jak w jaskini budzą się motyle i lecą potem za słońcem. To jest przecież odlotowe i najpiękniejsze na całym świecie.

- Wtedy z radości śpiewają ptaki!

- Po przelocie motyli jesteśmy tacy weseli, że ta radość wystarcza na cały rok, gdy motyle znów wylatują. Wtedy jesteśmy cali w skowronkach.

Kosma znowu ziewnął.

- COŚCIE w życiu widzieli? Na świecie są ładniejsze motyle. JA mogę wam pokazać rzeczy o wiele WSPANIALSZE i ZABAWNIEJSZE niż to wszystko. A na dodatek po REWELACYJNIE SUPER OKAZYJNEJ CENIE, z OBNIŻKĄ i na WYPRZEDAŻY!

- Wspanialsze i zabawniejsze? – pytały zaskoczone dzieci.

- Po rewelacyjnie super okazyjnej cenie?

- Dokładnie, z obniżką i na wyprzedaży – dodał Kosma.

- Ale my nie używamy pieniędzy – powiedział Rokkvi.

- Jestem pewien, że ZA TO będziecie chcieli zapłacić – przekonywał uśmiechnięty Kosma, spoglądając na grupę dzieci. Każdemu patrzył głęboko w oczy.
- Czy nie chcielibyście czasem LATAĆ? Wysoko jak ptaki? Lekko jak motyle?

Motyli pył

Kosma wiedział, że wszyscy śnią o tym, by latać jak ptaki albo motyle - ponad wierzchołkami gór i lasów. Nawet starsze panie z lękiem wysokości budzą się z radością w sercu po takim śnie.

Brimir odpowiadał za wszystkie dzieci.

- Oczywiście chcielibyśmy latać jak motyle. W nocy śnimy bez przerwy o lataniu. W naszych snach często latamy i szybujemy jak ptaki albo motyle. To są najwspanialsze sny, ale wiemy, że nie jest to możliwe ze względu na grawitację.
- Czy ty nas czasem nie nabierasz? – spytała Hulda i spojrzała na Kosmę badawczym wzrokiem.
- Nie, nie nabieram was. A konkretnie mówiąc, wiem jak sprawić, byście latały.

Dzieci spoglądały na siebie z niedowierzeniem.

- Moglibyśmy latać w powietrzu tak jak ptaki?
 - Pokażcie mi, gdzie śpią motyle, a będziecie latać. Obiecuję wam to, nie kłamie.
- Dzieci poczuły łaskotanie w brzuchu. Czy naprawdę mogłyby same latać? Ruszyły w jednym szeregu przez las, w górę rzeki, przez połoninę i dolinę, aż doszły do jaskini w górze, tam gdzie przez cały rok spały motyle, po tym jak obleciały całą planetę w drodze za słońcem.

- Cicho – szeptały dzieci – nie możemy obudzić motyli.
- Czy to jest ta jaskinia motyli? – spytał Kosma i zerknął do środka przez otwór.
- Tak, tutaj śpią motyle.

Kosma wyciągnął ze swojej torby wielki odkurzacz.

- To jest super odkurzacz AP XII 4562r 2000.
 - Czy nie obudzi on motyli?
 - Odkurzacze są bezszelestne. Czy wy nic nie wiecie? – spytał Kosma zaskoczony.
- Podłączył rurę do maszyny i wetknął ją do otworu jaskini. Uruchomił maszynę i tak jak mówił, nie było słychać żadnego odgłosu.
- Czy ty wciągasz motyle? – spytał Brimir i zbladł.
 - W tym kraju nie ma żadnego prawa i wydaje mi się, że mogę odkurzać motyle.
 - Odkurzasz motyle? – spytały dzieci strasznie przeróżone.
 - Ależ wy jesteście okropnie zestresowani. Zerknijcie do jaskini.

Dzieciaki spojrzały do jaskini i zobaczyły podłogę, wszystkie ściany, stalagmity i stalaktyty pokryte, tak jak zwykle, głęboko śpiącymi motylami. Wszyscy odetchnęli z ulgą.

- Uff, wszystko z nimi w porządku – powiedział Brimir.

Kosma otworzył odkurzacz, wyjął z niego torebkę i trzymał ją wysoko w powietrzu.

- Czy wiecie, co jest w tej torebce?

Dzieci spoglądały na siebie nawzajem.

- Czy to jest gwiazdny pył?
- Czy to są kupy motyli?
- Nie, to jest najbardziej fantastyczny pył magiczny na świecie, moje dzieci – powiedział Kosma. – To jest MOTYLI PYŁ!
- Motyli pył?
- Nie łapaliście nigdy motyli?

Wszyscy kiedyś schwytali jakiegoś motyla.

- Czy jak już je wypuściliście, wasze dłonie nie były czasem pokryte błyszczącym kurzem?
 - Rzeczywiście – odpowiedziały dzieci.
 - To właśnie ten pył pozwala motylom latać, gdy słońce świeci na ich skrzydła.
 - A co my mamy począć z takim motylowym proszkiem? – spytały dzieci.
 - Zaraz wam pokażę.

Kosma podszedł do Rokkвiego i posypał pyłem jego ręce. W pierwszej chwili nic się nie stało, potem zrobił się lekki jak piórko, aż w końcu wzbił się z ziemi i uniósł się ponad ich głowami. Dzieciom zaparło dech w piersiach.

- Ja latam! Ja latam! - krzyczał Rokkyi.

Dzieci, które pozostały na ziemi, śmiały się do rozpuku. Tańcząc i śmiejąc się, krzyczały:

- ## - On lateral

- Ja latam! – krzyknął Rokkyi – To jest najfajniejsza rzecz, jaka kiedykolwiek robiłem.

Szybował niczym motyl. Zataczał kółka w powietrzu i nagle tak zanurkował, że aż go załaskotało w brzuchu. Wisząc na gałęzi, zrywał z koron drzew kiwi i pomarańcze i rzucał je innym dzieciom.

- Ale to jest fajne - powiedział. - Niesamowicie fajne. Fajowo, niesamowicie, fenomenalnie zabawne! Kosma jest najfajniejszym człowiekiem na świecie!

- Od teraz będzie się nazywał Klawy Kosma! – zwołała Hulda.

- Hurra na cześć Klawego Kosmy! – wiwatowały dzieci jednym chórem.

- A ile kosztuje ten motyli pył?

- Nic, moje dzieci, zamierzam wam go dać.

- Hurra!

Przepychając się jeden przez drugiego, dzieci zebrały się wokół Klawego Kosmy, a z tłumu dobiegały głosy: mogę ja, teraz ja, teraz ja, ja też poproszę. I wszyscy dostali na ręce motyli pył. Cała reszta dnia spędzili na ciągłym lataniu z łaskotaniem w brzuchu.

- Jesteśmy wolni jak ptaki! – wołały dzieci.

Tego dnia Brimir i Hulda szybowali ramię w ramię wokół całej wyspy. Widzieli miejsca, których nigdy wcześniej nie widziało żadne inne dziecko. Widzieli w lesie źródła wody, tam gdzie krokodyle składały białe jaja. Lecili przez ukrytą między lodowcami dolinę, w której znajdowały się kości dinozaurów. Patrzyli też prosto w krater wulkanu z bąbelkową magmą.

Hulda usiadła na skraju krateru i patrzyła na bulgoczącą ciecz. Bardzo tam było gorąco. Brimir przysiadł się do niej, wziął duży kamień i wrzucił go do krateru. Kamień stopił się natychmiast i zamienił w płynącą magmę. Hulda nawinęła na sznurek kawałek dzika z poprzedniego dnia i opuściła go do krateru. W jednej sekundziemięso się upiekło i pięknie pachnace zostało wyciągnięte z ognia.

- Chciałabym coś zobaczyć – powiedziała Hulda, mlaszcząc.

- Co? – spytał Brimir i oblizał palce.

- Chciałabym poobserwować lwy.

Oczy Brimira zabłysły, a serce zakołatało. Tylko raz w życiu widział lwy i to z dużej odległości, ale nigdy nie podszedł bliżej. Dzieci wzbijały się w powietrzu ku wielkiej prerii, tam gdzie stado lwów z zakrwawionymi kłami wylegiwało się pod jarzębem. W jednej grupie leżały samce z bujnymi grzywami i były w złym humorze, a obok groźne lwice i małe, słodkie lwiątko, które bawiły się w kółku. Dzieci krażyły nad drzewem i niczym wróble przysiadły na gałęzi. Lwy się podniosły i zaryczały.

- Ha, ha, nie złapiecie mnie – zawała Brimir i rzucił lwy kiśćią czerwonej jarzynki.

- Tylko spróbujcie mnie pozreć – powiedziała Hulda i w odpowiedzi ryknęła.

Ich serca zabiły szybciej, gdy największy lew z najbujniejszą grzywą wbił w korę swoje pazury i zaczął wspinać się powoli na drzewo. Często słyszały już przerażające historie o lwach, które pożerały dzieci w całości, zostawiając tylko kości w trawie.

- Lećmy już – szepnął Brimir.
- Jeszcze nie.
- Ale czy pył nigdy nie przestanie działać?
- Nie, dopóki świeci słońce.

Lew wdrapał się jeszcze wyżej. Ryczał tak groźnie, że liście zwiędły, a jarzębiny pospadały.

- GRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRRR!!!!

Lew wskoczył na gałąź, która znajdowała się zaraz pod dziećmi. Podmuch wiatru przykrył słońce chmurą.

- Szybko, Hulda! Lećmy już!

Pomknęli w górę, zostawiając za sobą na drzewie zdezorientowanego lwa.

- GRR, czym wy właściwie jesteście? – ryknął lew.
- Latającymi pingwinami – odpowiedział Brimir i zaśmiał się w głos. – To jest najwspanialszy i najdziwniejszy sen!

Śmiejąc się, lecieli ponad jeziorami i lasami, górami i rzekami.

W ciągu jednego dnia Steinar wędrowniś obleciał wszystkie wierzchołki gór na wyspie, zanim spełniło się jego najdłużej oczekiwane marzenie. Dwa razy wleciał na Najwyższą Górę i z powrotem.

- O rany, to jest najwspanialszy dzień w moim życiu – krzyknął. – To było super!
- W porównaniu z nim, prawie najwspanialszy dzień jest po prostu drętwy i nudny – powiedział Brimir.
- Nie mogę zrozumieć, jak to było możliwe żyć bez tak znakomitego motylego pyłu – dodała Hulda i uśmiechnęła się tak szeroko, jak tylko mogła.

Już się zmierzcha, nadchodzi noc

Lecz motyli pył działał tylko wtedy, gdy świeciło słońce, a kiedy słońce obniżało się na niebie, zdolność dzieci do latania słabła. Aż w końcu stawały się równie ciężkie i przytwardzone do ziemi jak wcześniej. Niczym muchy ze zbyt małymi skrzydłami, dzieci biegły tam i z powrotem. Niektóre trzepotały rękami, inne skakały w górę.

- Ojej, tu jest tak nudno, kiedy słońce zachodzi i niebo robi się na zachodzie czerwone, a na wschodzie czarne – powiedziała Margret, zanim zeskoczyła z niskiej półki skalnej i wylądowała dość niefortunnie na stercie kamyków.
- Masz rację – powiedział Rokkvi z kwaśną miną. – Zniknęło łaskotanie w brzuchu, a człowiek jest nielotny i ciężki jak ołów. Strasznie mi nudno.
- I to chodzenie też jest takie męczące – dodał Steinar.
- Wydaje mi się, że spanie jest teraz takie nudne – powiedziała Loa. – W porównaniu z zabawą w ciągu dnia, sny są po prostu bezbarwne.

Nastecnego dnia wszystko odbywało się w ten sam sposób. Kiedy świeciło słońce dzieci latały, szybowały i śmiały się do rozpuku, a gdy słońce zaszło wszyscy byli znudzeni i siedzieli bez słowa, każdy w swoim kącie, czekając, aż słońce znowu wjezdzie. Nikomu się nie chciało iść spać, ponieważ rzeczywistość w ciągu dnia była o wiele ciekawsza niż sny.

W końcu dzieci zdecydowały udać się na Czarną Plażę i zapytać Klawego Kosmę, czy możliwe byłoby, żeby motyli pył działał również w nocy. Jeszcze było bardzo wcześnie i

słońce właśnie wstało. Na plaży Klawy Kosma spał na leżaku pod wełnianym kocem. Miał śpiochy w oczach. Palce u nóg miał owłosione. Dzieci obudziły Kosmę.

- Aaaa – ziewnął – czego chcecie?
- Nocą jest nam strasznie nudno – narzekały dzieci.

Klawy Kosma był wyrozumiały.

- Czy noce wydają wam się nieciekawe?
- Tak, spanie jest nudne. Chcemy latać także w nocy. Musisz znaleźć jakieś rozwiązanie.
- Klawy Kosma podrapał się po głowie, głęboko się zamyślił i myślał tak mocno, że prawie mózg mu spuchnął.
- Mogłbym coś załatwić, ale to troszkę kosztuje.
- Hurra, Hurra! – krzyczały dzieci. – Klawy Kosma wie wszystko najlepiej! Ile to kosztuje?
- Właściwie nic lub jeszcze mniej.
- Jak mało?
- Może troszeczkę młodości.
- Młodości?
- W waszych sercach płynie nie wyczerpujące się źródło, które jest przepelnięte młodością. I to właśnie ono nawadnia duszę.
- Chcesz nam odebrać młodość?
- Nie, nie, nie całą. Tylko troszeczkę. W granicach 1% całej młodości, mniej niż łyk wody.
- I my się wcale nie zmienimy?
- Właściwie nie. Ani się nie skurczycie, ani nie urośniecie.
- Ha, ha – śmiały się dzieci. – Jaką różnicę robi troszeczkę młodości, jeśli możemy się tak świetnie bawić.
- Co to jest za rozwiązanie?

Twarz Kosmy przybrała bardzo mądry wyraz. Pokazał im rysunek i wykres.

- W południe, kiedy słońce osiągnie najwyższy punkt na niebie, wezmę wielki gwóźdź i PRZYGWOŹDZĘ SŁOŃĆE mocno do nieba dokładnie nad waszą wyspą. Wtedy zawsze będzie dzień i zawsze będzie jasno. Będziecie mogli, bez spania, latać i latać bez ograniczeń, jak długo się wam będzie podobało.

- Hurra! Świecznie – powiedziały dzieci jednym głosem.

Wszyscy niecierpliwie czekali na południe. Wtedy Klawy Kosma wstał z leżaka, wszedł do swojej rakiety i wyniósł z niej gigantyczną drabinę, olbrzymi młotek i wielgachny gwóźdź. Oparł drabinę o białą chmurkę i założył ciemne jak noc okulary przeciwsłoneczne, aby czasem nie oślepnać. Żeby się nie poparzyć od słońca, włożył na dlonie rękawice kuchenne z wzorem w kwiatki. Wspiął się wysoko na błękitne niebo. W ręce miał młotek i gwóźdź, który przybił w sam środek słońca tak mocno, że aż dudniło i huczało na niebie.

BUMM! BUMM! BUMM!!

Żółte promienie słońca latały w kółko i z wielkim skwierczeniem i sykiem lądowały w morzu. Potem Klawy Kosma skoczył i opadł łagodnie na ziemię na spadochronie w paski.

- Teraz słońce już nigdzie nie zniknie, moje dzieciaki. Już nigdy nie będziecie musieli mówić dzień dobry albo dobranoc. Od teraz na waszej wyspie nastaje wieczny dzień.
- Hurra, Hurra! – krzyczały dzieci. – Wieczny dzień! Klawy Kosma ma na wszystko rozwiązanie.

Wcale nie przesadzając, można powiedzieć, że dzieci na wyspie jeszcze nigdy nie były tak szczęśliwe. Słońce świeciło zawsze w najwyższym punkcie i nigdzie się nie ruszało, lecz świeciło i świeciło, tak że nikt nie musiał iść spać. Kwiaty wystrzelili z głośnym trzaskiem

i wyspa zamieniła się w morze kwiatów na oceanie. Cytryny były żółte jak słońce, a jabłka czerwone jak ogień. Drzewa były jaskrawo-zielone i rozrastały się z łoskotem. Trawa też rosła tak szybko, że jej szum słychać było daleko na morzu.

Dzieci mogły latać i latać i nikt nie wiedział, jak upływał czas. Nie było widać gwiazd na niebie, lecz południowe słońce. Panowała ciągła zabawa. Nikomu się nie nudziło chociażby przez jedną minutę. Wszyscy byli nadzwyczaj zadowoleni, opaleni i uśmiechnięci, z łaskotaniem w brzuchu.

c.d.n.

rysunek: Zmiana wykorzystania energii słonecznej

wykres: Porównanie punktów górowania słońca